Studie
CZ+ΣEN

Acta Musei Nationalis Pragae Historia 80/2026/3
DOI: 10.37520/amnph.2026.016

Pavla Mikešová

František Palacký a jeho přítel Josef Vojtěch Hellich

Pavla Mikešová
Národní muzeum
pavla.mikesova@nm.cz

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/9.I.c, 00023272)

Abstract: This article presents a remarkable case of personal and intellectual friendship between two prominent figures of Czech cultural life in the second and last thirds of the 19th century – the historian František Palacký and the painter Josef Vojtěch Hellich. Drawing on their mutual written exchanges, their correspondence with Ludvík Jan Ritter von Rittersberg, letters to their families, and drawings preserved in the National Gallery and the Museum of Literature, the article reveals their first meeting in Rome in the spring of 1837, the time they spent together searching for Bohemian artefacts in Roman churches and the Vatican Archives, their second meeting in Rome with Palacký and his family, their stay together in Naples, Hellich's journey back to his homeland via France, England and Germany, and culminates in their collaboration on building the first prehistoric and historical collections of the Patriotic Museum in the 1840s.

Keywords: František Palacký, Josef Vojtěch Hellich, Ludvík Jan Ritter von Rittersberg, Terezie Palacká, Marie Palacká, Jan Kašpar Palacký, Bartoloměj Kopitar, Raphael, Antonio Filarete, Angelo Caroselli, St Wenceslas, Society of Patriotic Friends of the Arts, Patriotic Museum, Rome, St Peter's Basilica, Porta del Filarete, Santa Maria in Trastevere, Vatican Archives, Paris, London, the Rhineland, Vienna, drawing, curator

Úvod

František Palacký – historik, politik, zakladatel moderního českého dějepisectví, pořadatel českého kulturního a vědeckého života ve vrcholném období českého národního obrození – a Josef Vojtěch Hellich – jeden z nejplodnějších českých malířů 19. století, znalec historie, památek a starožitností se setkali na jaře roku 1837 v Římě. Bylo to vůbec poprvé, kdy se jejich životní dráhy střetly. V letech, která následovala, to nebylo setkání jediné. Opakovaně vyhledávali společnost druhého, opakovaně spolu diskutovali historická a umělecká témata a opakovaně spolu cestovali – i ve společnosti Palackého rodiny. Dalo by se říci, že to bylo setkání osudové. Pro Josefa Hellicha zcela určitě. Díky Palackého důvěře se o několik let později vypracoval na kustoda prehistorických a historických sbírek Vlastenského muzea, kde strávil pět let naplněných prací. Díky podpoře Františka Palackého neměla tato etapa Hellichova života zcela neúspěšný závěr. Ve věčném městě započalo přátelství, které překonalo některá nedorozumění i životní zkoušky, jež oba muže na cestě životem potkaly.

↑ Obr. 1 / Josef Vojtěch Hellich, Orvieto – portál dómu, Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/19

Hellichova cesta do Říma a první měsíce ve věčném městě

Pro malíře Josefa Vojtěcha Hellicha (1807–1880), rodáka z Choltic u Chrudimi, byla studijní cesta do Itálie vyvrcholením jeho kariérních snah. Domníval se, že italská zkušenost mu umožní profesně dozrát a stane se klíčem k uskutečnění jeho snu o pedagogické kariéře na pražské Akademii. Měl za sebou léta studia u Josefa Berglera (1753–1829) a Františka Kristiana Waldherra (1784–1835), prvních ředitelů pražské Akademie, stejně jako první společenské styky s představiteli českých šlechtických rodů – Šliků, Kinských, Lobkoviců, Wallisů, Coloredo-Mansfeldů, Chotků, Auerspergů, Deymů a Salmů, pro které tvořil portréty dětí a kteří mu jako patroni kostelů na svých statcích zprostředkovávali malbu chrámových obrazů.[1] Po létech strádání, kdy byl nucen si stejně jako jeho bratři Emanuel (1801–1874) a Vincenc (1803–1832) vydělávat coby malíř pokojů u Josefa Navrátila, byl všestranně připraven a nic nebránilo jeho dalšímu uměleckému rozletu.[2] Do věčného města odcestoval v posledních říjnových dnech roku 1836. Finanční prostředky na cestu a pobyt mu poskytla Společnost vlasteneckých přátel umění v dubnu 1836. Roční stipendium ve výši 400 florénů mu mělo umožnit studovat umění v Itálii, Francii a Německu po dobu tří let.[3] V předvečer jeho odjezdu mu přátelé uspořádali posezení na rozloučenou. Zachovala se německy psaná báseň nazvaná *Našemu milému Helligovi*, kde se autor veršů obdivuje malířově odvaze a jménem přátel mu slibuje, že ho budou myslí i srdcem provázet do země Albrechta Dürera, do Francie a až k břehům Tibery. Hellichův kahanec – římská lampa, kterou někdy signoval svá díla,[4] jim bude jasně plát a vzdáleného přítele připomínat.[5]

Cesta, kterou podle Hellichova deníku a podle dopisů zaslaných matce Anně a bratru Emanuelovi, popsal Alois Dyk,[6] započala 30. října 1836 v pět hodin odpoledne. Ten den vyjel Hellich z Prahy císařskou poštou, která jej dopravila do Waldmünchenu. V této etapě projel Plzní, pokračoval do Horšovského Týna a Klenčí pod Čerchovem, kde poobědval.

Odtud jel spěšným vozem do Řezna, kde se zdržel jeden den a 1. listopadu byl v Mnichově. Původně zde zamýšlel zůstat čtyři týdny, navštívil divadlo a glyptotéku,

1 Josef Hellich maloval v této době především v technice akvarelu drobné i miniaturní portréty. K jeho dochovaným a známým pracím se řadí akvarely *Děti hraběte Františka Šlika* – Thekly, Albíny, Františka a Jindřicha z roku 1830, *Děti hraběte Chotka* – Antonína, Emanuela a Bohuslava z roku 1832 (dnes na státním zámku ve Velkém Březně), akvarel z Národního muzea zobrazující *Maxmiliána Osvalda knížete z Lobkowicz s jeho mladším bratrem Mořicem* ve věku sedmi a tří let z roku 1834. Podle Hellichových deníkových záznamů z roku 1834 víme, že portrétoval rovněž děti knížete Rudolfa Kinského – *Elišku na koni* a *Annu táhnoucí vozík*, dvě děti hraběte Deyma v celých postavách, děti kněžny Lobkowiczové a děti hraběnky Wallisové (inv. č. H2-59473). Lubomír Sršeň, *Malované drobné portréty*, Praha 2013, s. 101, kat. č. 64. – V Uměleckoprůmyslovém museu v Praze se nachází miniaturní *Podobizna dámy na slonovině* z roku 1830, o které autorka článku soudí, že se jedná o Vilemínu Marii Alžbětu, hraběnku z Colloredo-Mansfeld (1804–1871), provdanou za Rudolfa Kinského (1802–1836), jež má v pozadí letohrádek Kinských, dnešní Musaion Národního muzea. F. X. Jiřík, *Miniatura a drobná podobizna* 1930, s. 96. – Na zámku v Rájci nad Svitavou se nachází *Rodinný portrét Huga Karla Eduarda Salma*, olejomalba z 30. let 19. století o rozměrech 49 x 41 cm, signovaná *Hellich px. Pragae* (inv. č. RA01344a).

2 Helena Sobková, *Malíř slavného portrétu. Josef V. Hellich*, Praha 2003, s. 22, 32.

3 Sobková 2003, s. 39.

4 Hellichův kahanec spolu se signaturou a datací *Hellich inv. fec.1838* se objevuje například na perokresbě Sv. Jiří, kterou Hellich nakreslil v Římě. Josef Vojtěch Hellich, Sv. Jiří, 1834, perokresba, na hnědém papíře, 373 x 256 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 18693.

5 Sobková 2003, s. 40.

6 Alois Dyk, Josef Vojtěch Hellich. Ze zápisků a korespondence rodinného archivu, sv. I., nepublikovaný rukopis, 1950–1956, Archiv Národní galerie, fond Josef Vojtěch Hellich, karton 17, inv. č. AA 767.

↑ Obr. 2 / Josef Vojtěch Hellich, Řím – Palazzo Venezia, kresba tužkou, lavírováno, na papíře, 159 x 235 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21381

jak dokládá nákup katalogu, ale nakonec se rychle přesunul do Innsbrucku, kde se nacházel již 7. listopadu. Z Innsbrucku jel poštou do Bolzana, snídal v Brixenu, pokračoval poštou přes Trident do Verony, Padovy a 14. listopadu dorazil do Benátek.[7] Po šesti dnech opustil město na laguně a přes Padovu odcestoval do Roviga, které bylo hraničním městem rakouské benátské provincie. Zde se musel zdržet v karanténě šest dní. Obával se, že tento nutný pobyt pro něj bude nezáživný. Nakonec zde potkal krajana Viléma Bielu, který zde působil jako hejtman, vášnivě sbíral obrazy a Hellich jej během karanténního pobytu portrétoval s jeho dcerou.[8] Z Roviga vyrazil do *„liduprázdné"* Ferrary, kde se zdržel den a půl. Jedenáctého prosince dorazil do Bologni, která měla v době Hellichova pobytu stejně obyvatel jako Praha (130 000). Pochvaloval si, že je zde mnoho uměleckých děl, krásné zahrady a plno domů.

Cesta z Bologni do Florencie zabrala Hellichovi pět dní a viděl na ní v noci i několik *„vulkanických ohňů"*. Do Florencie dorazil 16. prosince a strávil zde vánoční svátky, jež oslavil pečenými kaštany a sklenicí vína. V dopise matce nadšeně líčí, že viděl-li kdy něco krásného, nalézá to zde desetkrát předstiženo, paláce a kostely, jaké nikde nespatřil. Jeho zdejší pobyt máme doložený vůbec první datovanou kresbou. Ve Fiesole si 23. prosince 1836 naskicoval sochu *Madony s dítětem*.[9] Z Florencie poprvé napsal panu Ludvíku Janu Ritteru z Rittersbergu (1809–1858), referentu Společnosti vlasteneckých přátel umění, s nímž během svého římského pobytu čile korespondoval. Díky jejich vzájemné korespondenci jsme informováni o tom, jak se Hellichovi a potažmo i Františku Palackému v Římě

7 Dyk 1950–1956, s. 21.
8 Dyk 1950–1956, s. 22–23.
9 Josef Vojtěch Hellich, Madona s dítětem, Náčrtník – studie z Itálie, kresba tužkou, na papíře, 120 x 196 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20547.

dařilo.[10] Ve florentském *„ráji“*, jak sám napsal, setrval do 5. ledna 1837 a následně odcestoval přes Sienu, *„krásné město se skvostným chrámem“*, a Bolsenu, kde se obdivoval jezeru, do Říma. Po cestě se patrně stavil v Orvietu, jak dokládá nedatovaná kresba portálu tamního dómu **(obr. 1)**.[11] Musel rovněž zdolat pohoří kolem Radicofani, což zabralo dva dny v dešti, sněhu a větru. Do Říma, cíle své cesty, dorazil po dvou měsících a deseti dnech 10. ledna 1837.[12]

Řím přivítal Hellicha deštivým počasím. V dopise matce uvádí, že si šel nejprve koupit klobouk a hedvábné rukavice, aby takto *„vyzbrojen“* mohl navštívit vyslance hraběte Rudolfa Lützowa v Palazzo Venezia. Palác, který sloužil jako rakouský vyslanecký hotel v Římě a byl centrem českého kulturního dění, si Hellich také naskicoval na akvarelu z Národní galerie **(obr. 2)**.[13] Rakouský vyslanec Hellicha milostivě přijal, pozval jej na ples 6. února, ale bohužel mu na vyslanectví nemohl poskytnout žádný byt. O bydlení se proto Hellichovi postaral krajan Leopold Pollack (1806–1880), malíř žánrů a absolvent pražské a mnichovské akademie. Životní podmínky to byly skrovné. Hellich seděl doma v plášti, protože v pokoji nebyla kamna. Tuto životní etapu, stejně jako náročné cestování přes půl Evropy, dobře ilustruje kresba nádoby na tekutiny, která se dochovala v Hellichově kresebném díle v Národní galerii.[14]

Hrabě Lützow si malíře nejprve chtěl prověřit, a proto mu zadal práci na kopii Raffaelova díla, jež je v malířových zápiscích zaznamenáno jako *Láska*. Vzhledem k tomu, že se mělo jednat o Raffaelovu práci ve Vatikánu, usuzujeme, že malíř měl namalovat jednu z teologických Ctností ze Stanza della Segnatura. Hellich proto nakoupil barvy, misky, ořechový olej, terpentýn, štafle, plátno, papíry a během února zadanou práci vykonal. Opatrně – s ohledem na své skrovné finanční možnosti – pořizoval grafické listy Marca Antonia podle Raffaelových předloh nebo *Olivetskou horu* a *Ukřižování* z *Velkých Pašijí* od Albrechta Dürera.[15]

Zároveň se seznamoval s umělci, kteří se v této době pohybovali v Římě kolem rakouského vyslanectví. K jeho stálým společníkům patřili vedle Leopolda Pollacka malíři Gebhard Flatz (1800–1881), Joseph Schönemann (1798–1879), Augustin Palme (1808–1897), Josef Schwemminger (1804–1895), Joseph Ernst Tunner (1792–1877), sochaři Franz Bauer (1798–1872)[16] a Anton Kriesmayr (1810–1841), medailér Josef Cäsar a architekt Joseph Hasslinger (1807–1845). S těmito muži se Hellich rád bavil, jak dokládá zápis žertovné písně z karnevalu 8. února 1837, i s nimi rád pracoval. Do svého deníku si zaznamenal, že 5. února 1837 navštívili ateliér malíře Friedricha Overbecka (1789–1869), který jim ukázal skicu k obrazu *Vítězství náboženství v umění* pro frankfurtskou Akademii krásných umění.[17]

Třetí únorový týden roku 1837 založili Josef Hellich, Gebhard Flatz, Joseph Tunner, Josef Schwemminger, Franz Bauer a Josef Cäsar Kompoziční spolek, jak dokládá přípis na reversu Hellichovy kresby *Kaina a Abela*: *„Tato kresba byla mnou vytvořena pro Kompoziční spolek založený dne 21. února 1837 v Římě. Tento spolek se skládá z jmenovaných umělců v … Paláci …: Flatze, Tunnera, Schwemmingera, sochaře*

10 Rittersberg Hellichovi, 19. března 1837, Archiv Národní galerie, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. AA 4288.

11 Josef Vojtěch Hellich, Orvieto – portál dómu, Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/19.

12 Dyk 1950–1956, s. 24

13 Josef Vojtěch Hellich, Řím – Palazzo Venezia, kresba tužkou, lavírováno, na papíře, 159 x 235 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21381.

14 Josef Vojtěch Hellich, Užitková nádoba na tekutiny, kresba tužkou, na papíře, 199 x 132 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20550.

15 Dyk 1950–1956, s. 26.

16 V Římě pracoval u Bertela Thorwaldsena. V roce 1842 se vrátil do Vídně, kde nejprve učil a v roce 1852 získal profesuru na Akademii krásných umění. Constantin von Wurzbach, Bauer, Franz, in: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, sv. 26, Vídeň 1874, s. 369.

17 Dyk 1950–1956, s. 26. – Od roku 1840 se obraz nachází ve Städel Institutu ve Frankfurtu nad Mohanem, olej na plátně, 392 x 392 cm, inv. č. 892. The Triumph of Religion in the Arts - Digital Collection.

↑ Obr. 3 / Josef Vojtěch Hellich, Adam a Eva, 1837, kresba tužkou, na hnědě tónovaném papíře, 252 x 327 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21359.

Bauera, medailéra Cäsara a mě.“[18] Podle signatury a datace realizoval Hellich pro Kompoziční spolek v březnu 1837 druhou kresbu na téma *Bůh probouzí Adama*,[19] v květnu vznikla třetí kresba zobrazující *Stvoření Evy*[20] a v červnu nakreslil *Adama a Evu* **(obr. 3)**.[21] Koncem února začal práci na kopii Raffaelovy *Madonny di Foligno*, kterou mu opět zadal vyslanec Lützow.[22]

Byt na vyslanectví Hellich nakonec obdržel a 10. března 1837 se mohl stěhovat. Jednalo se sice pouze o jeden pokoj ve věži paláce, ale malíř byl šťasten. V dopise matce psal, že má sice malý, ale příjemný pokoj a že se cítí jako doma. V paláci žili i další umělci z Rakouska a cesta do Vatikánu se mu nyní zkrátila na půl hodiny chůze.[23] V mezičase probíhala čilá korespondence s Rittersbergem – Hellich se matce svěřil, že musel Společnost vlasteneckých přátel umění požádat o navýšení svého stipendia, protože jinak by svůj zdejší pobyt musel předčasně ukončit. První archivně dochovaný dopis od Rittersberga z Prahy máme doložený až k datu 19. března 1837. Je příznačné, že jej do Říma přivezl Hellichovi právě František

18 „*Diese Zeichnung ist zu dem am 21 Februar 1837 zu Rom errichten Komposition Verein von mir gemacht worden. Dieser Verein besteht aus Bennanten Künstler im....Palast....., Flatz, Tunner, Schwemminger, Bauer Bildhauer, Cäsar Medailleur und ich...*“ Josef Vojtěch Hellich, Kain a Abel, 1837, kresba tužkou, na papíře, 265 x 305 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21392.

19 Josef Vojtěch Hellich, Bůh probouzí Adama, 1837, kresba tužkou a perem, na papíře, 265 x 308 mm, signováno a datováno *Romae M. marzo 1837*, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21419.

20 Josef Vojtěch Hellich, Stvoření Evy, 1837, kresba tužkou, sépie, lavírováno, na hnědě tónovaném papíře, 274 x 346 mm, na reversu nápis: *3 Zeichnung zum Compositionsverein im Monate May 1837 zu Rom. / Um das beleben der Eva noch sichtlicher zu machen, kann sie die rechte Hand ohne Aktion sinken lassen. (Třetí kresba ke Kompozičnímu spolku v měsíci květnu 1837 v Římě / Aby bylo oživení Evy ještě zřetelnější, může nechat pravou ruku bez pohybu klesnout.*), Praha, Národní galerie, inv. č. K 21420.

21 Josef Vojtěch Hellich, Adam a Eva, kresba tužkou, 1837, kresba tužkou, na hnědě tónovaném papíře, 252 x 327 mm, na reversu nápis: *4 Zeichnung zum Compositions Verein im Monathe Juni 1837 zu Rom* (*Čtvrtá kresba ke Kompozičnímu spolku v měsíci červnu 1837 v Římě*), Praha, Národní galerie, inv. č. K 21359.

22 Dyk 1950–1956, s. 27.

23 Sobková 2003, s. 48.

Palacký. Rittersberg v něm umělce nabádá: *„… o to víc, že spěchám využít příležitost, poslat Vám svůj dopis prostřednictvím našeho výtečného Palackého, který odtud ráno odcestuje do Říma, aby vytěžil z vatikánského archivu mnohé skryté historické poklady vztahující se k českým dějinám. Vy znáte zčásti vynikajícího, v naší milé vlasti tak proslulého muže, ale neznáte jej dostatečně, nyní poznáte jeho celou hodnotu jakožto učence, jako patriota a jako člověka, který může být oceněn pouze těmi, kdo mají to štěstí těšit se v blízkém důvěrném okolí z nádherných vlastností toho vzácného muže. Pro člověka s hlavou a srdcem, zdá se mi téměř nemožné, nenadchnout se pro něj, když ho blíže poznal. Je jednou z předních ozdob Čech, na niž musí být země pyšná a kterou nám musí cizina závidět. Ze srdce Vám svěřuji tuto perlu vlasti jako svého nejmilejšího přítele, pro každý případ, kde by v cizině potřeboval pomoci a rady upřímného přítele. Co uděláte pro něj, uděláte pro mě – pro svou vlast –.“*[24]

První studijní cesta Františka Palackého do Říma

František Palacký se na svou studijní cestu vypravil z Prahy 20. března 1837 – vybaven pasem, který získal pouze o dva dny dříve **(obr. 4)**.[25] Manželce Terezii napsal z cesty na Apeninský poloostrov sedm dopisů.[26] První psaní z Jindřichova Hradce je datováno 21. března a Palacký v něm manželce sděluje, že cesta poštovním vozem byla velmi pohodlná.[27] O den později se ozval z Vídně, kde kromě řady oficialit navštívil také bratra Ondřeje, jenž zde vyučoval syny Franzisky Fechnerové.[28] V hlavním městě monarchie se zdržel dva dny. Navzdory sněhové kalamitě se vydal do Štýrského Hradce a následně do Terstu.[29] Zde měl příležitost si zajít do divadla a obdivovat místní přístav. Průvodcem po městě mu byl doktor Dimitriewič, bývalý žák Pavla Josefa Šafaříka (1795–1861), který se ve městě podílel na potlačení chřipkové epidemie.[30]

Dvacátého devátého března odcestoval přes Udine do Trevisa, které popsal jako kdysi památné, ale nyní pouze špinavé město. O den později informoval manželku z Cafe Pedrocchio v Padově, že v životě nebyl v tak impozantní kavárně, z jaké jí nyní ve tři hodiny ráno píše dopis. Konstatoval rovněž, že italská a česká, respektive moravská města vykazují řadu architektonických shod – uvádí například absenci hrázděné architektury, tak typické pro německé země –, což ho přivádí na myšlenku, zda Itálie neměla ve středověku větší vliv na české země, než se všeobecně soudí. Svá pozorování rozvedl dál, když se pozastavil nad zahálčivostí italského lidu, který není vidět při práci na polích ani ve městech, jako by úsloví *„dolce far niente“* bylo národním mottem. Z Padovy odcestoval do Ferrary, kde mu poslední březnové dny vybyl čas na návštěvu dómu, vévodského paláce, domu Ludovica Ariosta a ústavu sv. Anny (vězení Torquata Tassa).[31] Odtud se spěšným vozem dostal do Bologni, kde se ubytoval v hotelu naproti Torre degli Asinelli a prohlédl si místní pinakotéku. Zdejší malby od Raffaela (*Extáze sv. Cecílie*), Domenicchina, Guida Reniho a Caracciů jej dle jeho vlastních slov naplnily nadšením. Přes Imolu, Faenzu, Pesaro a Anconu dorazil až do Lorety, přičemž čtvrthodinu, kterou měl k dispozici, využil k tomu, aby se poklonil mariánskému obrazu. Zdejší sochy od Lombardiho si prohlédl jen letmo.[32]

Palacký dorazil do Říma v úterý 4. dubna, když vstoupil do města branou Porta del Popolo. Ihned po svém příjezdu navštívil Palazzo Venezia, kde se setkal

24 Rittersberg Hellichovi, 19. března 1837, Praha, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
25 Pas Františka Palackého z roku 1837 na cestu z Prahy do Říma, ANM, fond František Palacký, kart. 1, inv. č. 14.
26 František Palacký (Jiří Kořalka ed.): Briefe an Therese. Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860, Drážďany 2003.
27 Kořalka 2003, s. 167.
28 Kořalka 2003, s. 167–168.
29 Kořalka 2003, s. 169–172.
30 Kořalka 2003, s.173–174.
31 Kořalka 2003, s. 175–177.
32 Kořalka 2003, s. 177–179.

s vyslancem hrabětem Lützowem, jemuž odevzdal sedm dopisů od hraběte Chotka, Kolovrata, Šternberka, Černína a dalších. Hned první den se také seznámil s Josefem Hellichem, jemuž předal citovaný dopis od Rittersberga.[33] Ukázalo se, že Hellich si vzal Rittersbergova slova k srdci a Palackého ihned ochotně zavedl

↑ Obr. 4 / Pas Františka Palackého z roku 1837 na cestu z Prahy do Říma, Archiv Národního muzea, fond František Palacký, kart. 1, inv. č. 14

33 Palacký informoval o návštěvě u Hellicha také manželku Terezii v dopise z 5. dubna 1837. Kořalka 2003, s. 179.

na prohlídku baziliky sv. Petra do Vatikánu. V následujících dnech tomu nebylo jinak. Hellich sehrál v Palackého římském pobytu zásadní roli jako průvodce po památkách a jako zprostředkovatel kontaktů. Pátého dubna mu ukázal Forum Romanum. Následujícího dne se pak za deštivého počasí společně vydali do Vatikánu, k Raffaelovým lodžiím a do Pantheonu. Sedmého dubna Palacký poprvé navštívil – v doprovodu vyslance Lützowa – prefekta vatikánského archivu, monsignora Mariniho, s cílem dojednat podmínky archivního studia.[34] Marini jim však *„učinil pouze neurčité sliby"*. Navzdory této počáteční zdrženlivosti mohl Palacký již v sobotu 8. dubna přistoupit k vlastním rešerším.[35] O den později navštívili společně s Hellichem Kvirinál a baziliku Santa Maria Maggiore. Právě zde se nalézá uctívaný mariánský obraz *Salus Populi Romani*, považovaný za ochránkyni římského lidu. Hellich tuto ikonickou podobu dobře znal, neboť si ji už dříve zaznamenal podle grafické předlohy publikované s největší pravděpodobností v časopisu *Kunstblatt*.[36] Lze se proto domnívat, že právě toto dílo chtěl Palackému při návštěvě baziliky představit.

Za Hellichovy asistence si Palacký pronajal 10. dubna byt ve Vinia del Orso 43 (Medvědí ulice) v blízkosti kostela San Antonio dei Portoghesi.[37] V dopise manželce z 21. dubna 1837 se dozvídáme jeho bližší popis. Nacházel se ve druhém podlaží a sestával z jednoho velkého pokoje se třemi okny. Strop byl ve výši tří sáhů (tedy cca 5,7 m), podlaha z cihel. Palacký psal, že má tak velkou postel, že by se do ní vešli oba manželé i s dětmi. Pokoj byl vybaven jednoduchým nábytkem a objemnými závěsy. Terezie se v dopise ptala, jak vypadá běžný římský den jejího muže. Na to Palacký odpověděl, že jeho den začíná v sedm hodin snídaní na Corsu v Kavárně krásných umění (*Caffè delle Belle Arti*). Poté přejde přes Andělský most na druhý břeh Tibery a v osm hodin již sedí v archivu u monsignora Mariniho a pracuje. Když potřebuje, zajde kolem desáté do Vatikánské knihovny. Po dvanácté odchází na oběd do Hostince U Obloučku (*Trattoria dell´ Archetto*). Následuje četba novin a káva a kolem půl třetí už opět sedí v archivu a do šesti hodin pracuje. Kolem sedmé je buď v Palazzo Venezia u známých, nebo v kavárně na čokoládě – je úsměvné, že o svých návštěvách vinárny U Sabin se manželce nezmiňuje.[38] Po osmé přichází domů, čte italské knihy nebo píše dopisy. Pouze o nedělích se věnuje procházkám po městě.[39]

Procházkám nebo návštěvám muzeí a galerií se Palacký věnoval ve společnosti Josefa Hellicha poměrně často. Sedmnáctého dubna společně zavítali do Vatikánských muzeí, Pinakotéky a Raffaelových Stanzí v Apoštolském paláci. Ve Vatikánských muzeích zaujaly Palackého originály *Laokoonta*, *Apolla Belvederského* a *Meleagra*. Manželce napsal, že sádrové odlitky, které jsou k vidění na Akademii v Praze, se s originály nedají srovnat. V Pinakotéce jej stejně jako Hellicha nejvíce upoutaly Raffaelovy práce – především *Proměnění Páně*.[40] Hellich snad při této příležitosti vytvořil skici apoštolů podle Raffaelova obrazu *Korunování Panny Marie*, známého jako *Pala Oddi*. Tato malba z let 1502–1504 původně určená do kostela San Francesco al Prato v Perugii byla za napoleonských válek odvezena do Paříže a roku 1815 navrácena do Itálie, avšak nikoli na své původní místo, nýbrž do Vatikánské pinakotéky. Právě zde ji mohli Hellich s Palackým zhlédnout.[41]

34 Palacký popsal shodně své první tři dny v Římě také v dopise manželce z 5. dubna 1837. Kořalka 2003, s. 179–181.

35 Ve svých vlastních *Zápiscích* uvádí datum 8. dubna, v dopise manželce z 13. dubna 1837 uvádí jako datum počátku archivního studia 12. dubna. Kořalka 2003, s. 182.

36 Josef Vojtěch Hellich, Madona s Ježíškem zvaná Salus Populi Romani z baziliky Santa Maria Maggiore v Římě – kopie podle, kresba tužkou, na pauzovacím papíře, 150 x 79 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 22115.

37 Vojtěch Jaromír Nováček (ed.), Františka Palackého korrespondence a zápisky. Autobiografie a zápisky do roku 1863, Praha 1898, s. 190, 193–194.

38 Nováček 1898, s. 195.

39 Kořalka 2003, s. 185.

40 Kořalka 2003, s. 186.

41 Josef Vojtěch Hellich, Apoštolé z Raffaelova obrazu Korunování Panny Marie zvaného Pala Oddi – kopie podle, kresba tužkou a černou křídou, na papíře, 497 x 354 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 22009.

Den zakončili na plese v Palazzo Venezia, který pořádal vyslanec hrabě Lützow u příležitosti císařových narozenin.[42]

Kromě procházek po galeriích se Palacký zajímal také o současné umění. V dopise Terezii uvedl, že 13. dubna 1837 navštívil výstavu umění, která jej ale značně zklamala. Psal, že viděl mnoho průměrného nebo dokonce špatného. Opravdoví umělci se od těchto podniků prý drží dál, a proto je nelze považovat za měřítko umělecké produkce v Římě.[43] Mezi skutečné umělce počítal Bertela Thorwaldsena, který mu prokázal velkou čest, když mu ukázal svou vlastní sbírku obrazů, dílnu, kde modeloval z hlíny, a ateliér, kde pracovali jeho žáci.[44] Při jedné z dalších návštěv mu umělec *„obětoval"* dvě rytiny.[45] V dopisu manželce Palacký líčil, že Thorwaldsen byl již mnohokrát vyzván dánským králem Frederikem VI., aby opustil Řím a vrátil se do vlasti. Umělec ale Itálii opustit nechce a vymýšlí si různé výmluvy, proč tak učinit nemůže. Jeho odjezd je nyní plánován na 15. dubna, ale Palacký doufá, že kvůli špatnému počasí se celá věc zruší. Vzhledem k tomu, že se Palacký s Thorwaldsenem stýkal i později, dánský umělec plánovanému odjezdu zjevně unikl.[46] Před svým odjezdem z Říma dostal Palacký na rozloučenou od dánského sochaře také několik kreseb.[47]

Palacký, patrně podnícen těmito návštěvami, podnikal s Hellichem další návštěvy ateliérů soudobých umělců žijících v Římě. Víme například, že několik dní před svým odjezdem obešel ateliéry tvůrců, jejichž práce se mu líbila. Navštívil Thorwaldsenova žáka Pietra Teneraniho, kterého poznal na večírku u kněžny Ditrichštejnové. Sochař mu ukázal své *Snímání z kříže*, mučednickou scénu z Kolosea a *Psyché* – podle Palackého neobyčejně krásně provedené sochy. Zastavil se také v ateliéru Friedricha Overbecka, kde viděl skicu k obrazu na téma *Triumf náboženství v umění*, pandán k Raffaelově *Athénské škole*.[48] Společně s Hellichem se účastnili otevření výstavy 30. května, která se pořádala v Palazzo Venezia u příležitosti císařových jmenin a které se účastnil i Hellich vystavením několika kreseb ve svém bytě.[49] Nejvíce pozornosti věnovala soudobá kritika Hellichově kresbě *Horymírův útěk* inspirované českými pověstmi. Jak píše Karel Sklenář: *„… možná proto, že znamenala příjemnou změnu mezi spoustou světců a biblických námětů."*[50] Palacký psal manželce, že Hellichovy kresby byly vynikající úrovně. Nejvíce ho ovšem zaujal krajinář Karol Marko (1791–1860), slovenský malíř z Levoči, který od roku 1832 pobýval v Itálii.[51]

Palacký se živě zajímal také o starověké památky, a proto se ráno 23. dubna vydali s Hellichem na procházku po antickém Římě. Navštívili kostel San Giorgio in Velabro, Janův oblouk (*Arco di Giano*), Vestin chrám, kostel Panny Marie Egyptské, ruiny tzv. Rozbořeného mostu (*Ponte Rotto*) a Circus Maximus. Odpoledne pokračovali v prohlídce Caracallových lázní. Hellichově pozornosti přitom neuniklo Koloseum, které zachytil na rychlé skice z jižní strany s Konstantinovým obloukem vlevo. Ve svém kresebném záznamu se soustředil především na obě tyto dominantní antické památky, zatímco okolní architekturu podal pouze schematicky a ve zkratce.[52] Místo, odkud svoji studii pořídil, odpovídá Caelijskému pahorku. Při pohledu na mapu neunikne naší pozornosti, že Hellich musel stát někde v okolí baziliky sv. Pavla a sv. Jana (SS. Giovanni e Paolo). Pohled na

42 Kořalka 2003, s. 185–186.
43 Kořalka 2003, s. 183.
44 Kořalka 2003, s. 187.
45 Z dopisu manželce z 13. dubna 1837 víme, že Palacký se s Thorwaldsenem seznámil v domácnosti dr. Johanna Hartmanna, který působil jako osobní lékař princezny Šarloty Dánské, odloučené manželky dánského krále Kristiána VIII. Kořalka 2003, s. 182.
46 Kořalka 2003, s. 183.
47 Kořalka 2003, s. 204.
48 Kořalka 2003, s. 210.
49 Nováček 1898, s. 198–199 Dyk 1950–1956, s. 38.
50 Karel Sklenář, Hellich Giuseppe di Praga, in: Z Čech do Pompejí, Praha 1989, s. 106–111, zvl. s. 107.
51 Kořalka 2003, s. 204–205.
52 Josef Vojtěch Hellich, Kolosseum, kresba tužkou, kolorováno, na papíře, 355 x 495 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21496.

↑ Obr. 5 Josef Vojtěch Hellich, Římská bazilika sv. Pavla a sv. Jana, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/2

apsidu, hlavní a jednu z bočních lodí tohoto kostela také evidujeme v Hellichově kreslířském díle **(obr. 5)**. Hellich si vybral pohled od východu a jeho kresba dokazuje, že bazilika se ve třicátých letech 19. století nacházela v dobrém technickém stavu.[53] Rovněž Coelejiský pahorek známe z Hellichovy kresby. Jeho podobu si nastudoval podle grafické předlohy – leptu od Bartolomea Pinelliho z roku 1825, který přesně okopíroval.[54]

Dvacátého sedmého dubna si Palacký v Hellichově doprovodu prohlédl baziliku sv. Petra více podrobně a v pravé části transeptu se obdivoval oltáři sv. Václava.[55] Světce, který zde je vyobrazen na olejomalbě z doby kolem roku 1630, si Hellich naskicoval **(obr. 6)**.[56] Kresba tužkou, která je opatřena kvadraturní sítí, aby malíř mohl později přesně přenést proporce v jiné technice, zobrazuje světce v celé postavě s knížecí korunou na hlavě, s mečem a štítem po pravici a korouhví se znakem přemyslovské orlice po levici.[57] Palacký o tom hned zpravil manželku Terezii, které napsal: *„Také patrně není příliš známé, ačkoli by to měl vědět každý Čech, že v tomto hlavním chrámu křesťanstva, a sice v jeho příčné lodi, se nachází také oltář zasvěcený našemu svatému Václavu, s jeho mozaikovým obrazem podle originálu Angela*

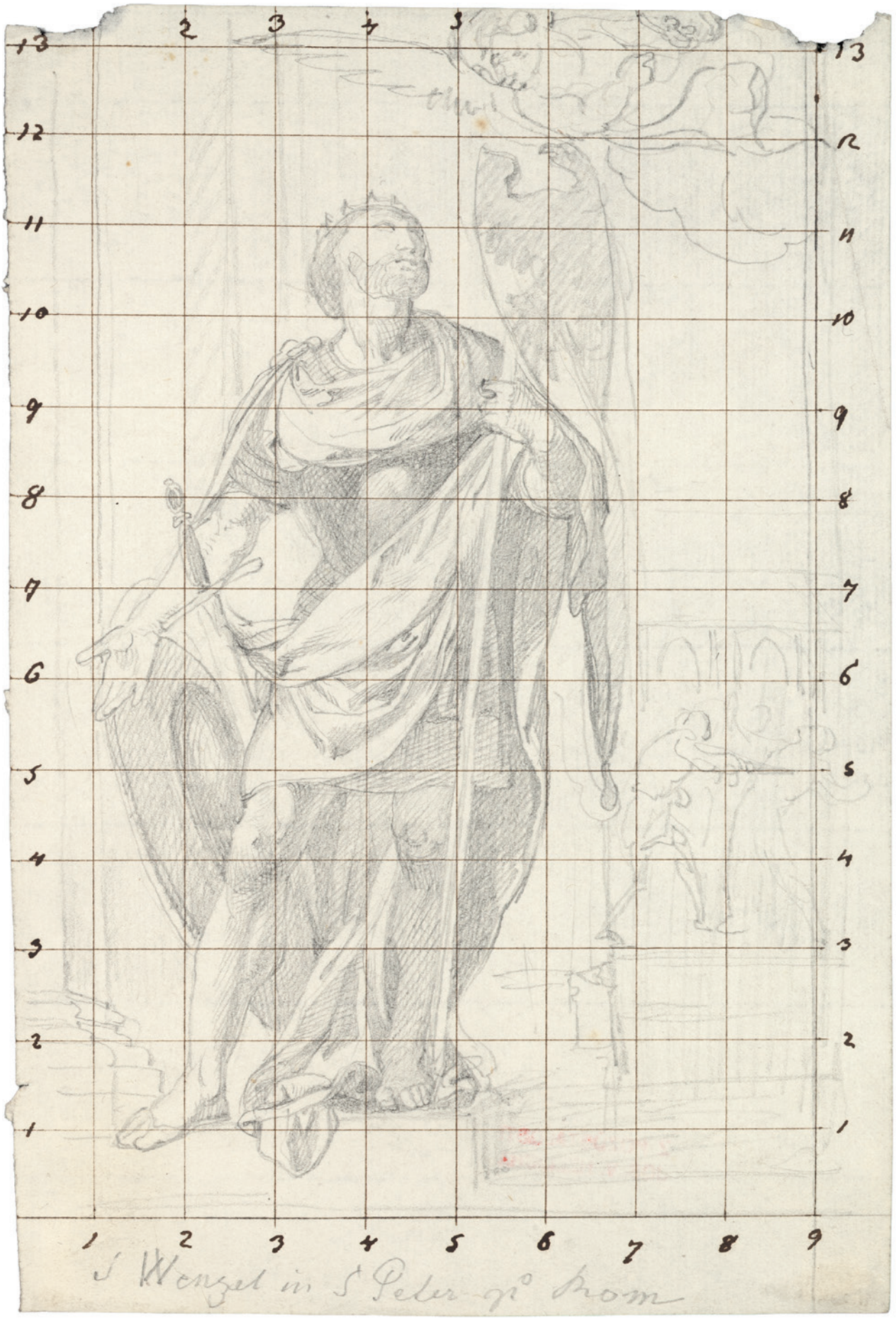
53 Josef Vojtěch Hellich, Římská bazilika sv. Pavla a sv. Jana, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/2.

54 Josef Vojtěch Hellich, Coelijský pahorek v Římě – podle leptu od Bartolomea Pinelliho z roku 1825, kresba perem, lavírováno, na papíře, 159 x 235 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21380.

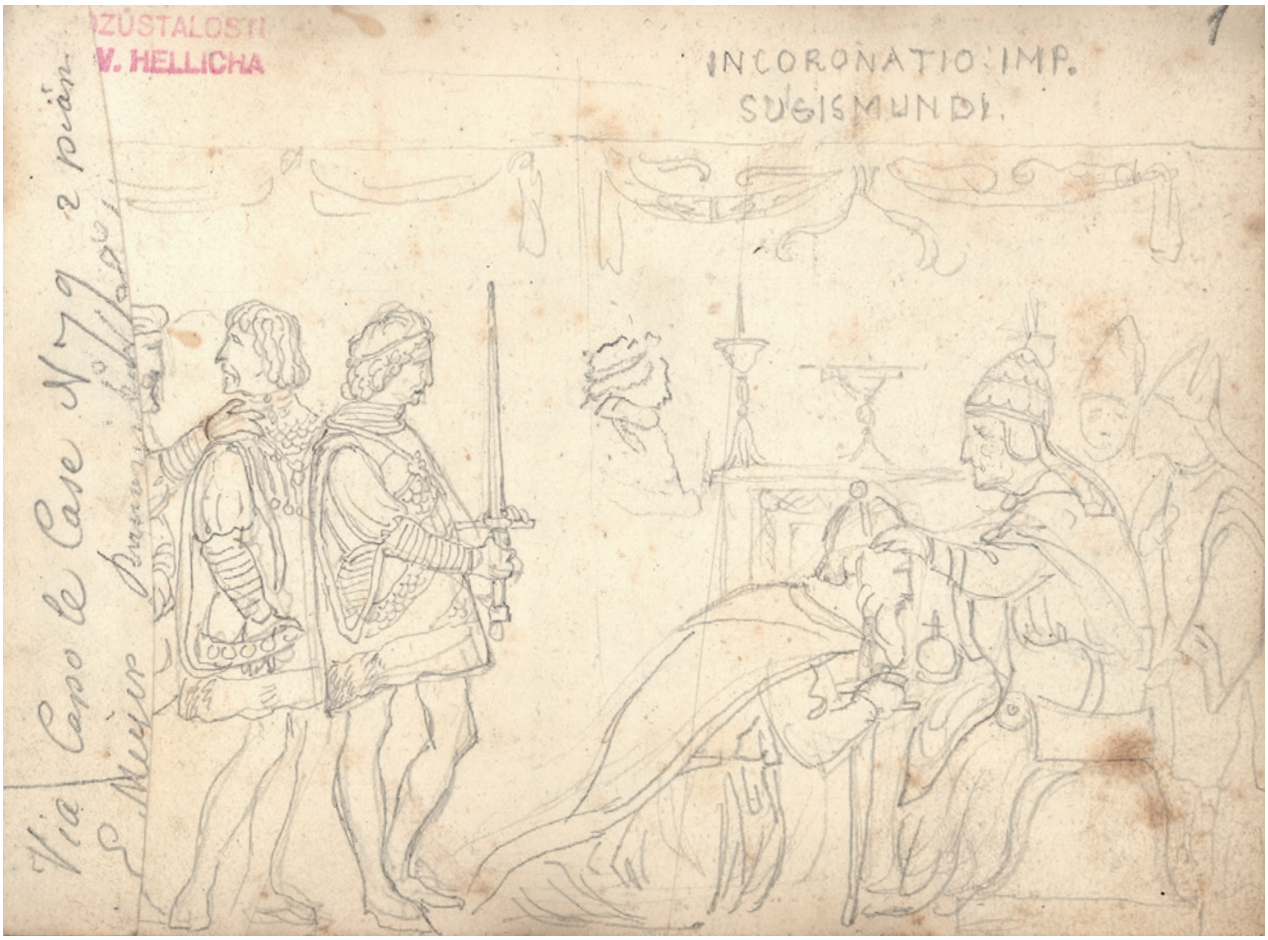
55 Nováček 1888, s. 196.

56 Josef Vojtěch Hellich, Sv. Václav z baziliky sv. Petra v Římě – podle olejomalby Angela Caroselliho, kresba tužkou, na papíře, 193 x 129 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21794.

57 Po stranách oltáře jsou v technice fresky vyobrazeni sv. Cyril a sv. Metoděj – ty si Hellich jistě také kresebně zaznamenal, ale prozatím nebyli v jeho kresebném díle identifikováni. – Boční oltář sv. Václava byl doložen již ve staré konstantinovské bazilice k roku 1333. Oltář dodnes slouží liturgicky – konají se zde svatováclavské mše pro českou komunitu. Svatý Václav ve Vatikánu. – Oslava svátku sv. Václava v bazilice sv. Petra | Velvyslanectví České republiky při Svatém stolci, vyhledáno dne 28. 5. 2026.

↑ Obr. 6 / Josef Vojtěch Hellich, Sv. Václav z baziliky sv. Petra v Římě – podle olejomalby Angela Caroselliho, kresba tužkou, na papíře, 193 x 129 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21794

↑ Obr. 7 / Josef Vojtěch Hellich, Korunovace Zikmunda Lucemburského papežem Evženem IV., Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/1

Caroselliho. Je jediným světcem ze světského stavu z evropského středověku, kterému se dostalo této pocty.“[58]

V portiku svatopetrské baziliky se oba muži téhož dne obdivovali také hlavní bronzové bráně zdobené nízkými reliéfy z let 1433–1445. Brána Palackého zaujala, neboť jak informoval manželku Terezii v dopise z 27. dubna 1837: *„Když jsem si přečetl popis bronzových basreliéfů na její hlavní bráně, která pochází ještě ze staré baziliky z časů Evžena IV. a ukazuje některé scény z jeho života, prohlédl jsem si ji důkladně a nalezl mezi nimi působivé zobrazení Korunovace císaře Zikmunda, syna Karla IV., tímto papežem, se zajímavými oděvy a portréty od ne nevýznamného umělce této doby Antonia Filareteho z Florencie. Pan Hellich, který mě doprovázel, tím byl velmi překvapen…“*[59] Také Hellich si novinku nenechal pro sebe a o tomto objevu okamžitě informoval Rittersberga, jenž v dochované odpovědi z 12. května konstatoval: *„V Římě by se snad našly nějaké umělecké předměty, které se vztahují k českým dějinám, v tomto ohledu by mohl mít pan Palacký štěstí a něco objevit. Pokud má něco takto objeveného, byť jen malou – o čemž nemůže být pochyb – uměleckou hodnotu, mohlo by být doporučeno ke kopírování jakožto bohemikum.“*[60]

Myšlenka na kopírování významného bohemika našla v Praze, respektive ve Společnosti vlasteneckých přátel umění, úrodnou půdu. Hellich si námět zcela věrně zaznamenal do svého skicáře **(obr. 7)**[61] a v září 1837 dostal od Rittersberga, potažmo Palackého, za úkol nechat reliéf odlít do sádry a následně zařídit převoz do Prahy.[62] V říjnu informoval Hellich Rittersberga, že: *„Reliéf od Svatopetrské brány je již vytvarován a nachází se u mne. Jakmile se vyslanec vrátí z venkova, předložím*

58 Kořalka 2003, s. 189.
59 Kořalka 2003, s. 188–189.
60 Rittersberg Hellichovi, 12. května 1837, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
61 Josef Vojtěch Hellich, Korunovace Zikmunda Lucemburského papežem Evženem IV., Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/1.
62 Rittersberg Hellichovi, 16. září 1837, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č 4288.

mu jej a zároveň požádám o jeho odeslání (prostřednictvím rakouského kurýra) spolu s obrazem pro ctěnou Společnost z Římského státu.“[63] Hellich zařídil vše, co se po něm požadovalo, a v dopise Rittersbergovi z 8. prosince 1837 konstatoval, že otisky reliéfů adresované řediteli Akademie Františku Tkadlíkovi byly odeslány ve dvou bedničkách 29. listopadu c. k. kurýrem díky laskavosti vyslance Lützowa.[64] Protože Hellich zapomněl přiložit vysvětlující dopis, popsal nyní Rittersbergovi náměty scén, které se nacházejí v úzkých pásech mezi hlavními panely. Ty zobrazují především události z pontifikátu papeže Evžena IV., respektive *Příjezd císaře Jana VIII. Palaiologa*, *Setkání s císařem ve Ferraře*, *Zasedání florentského koncilu*, *Návrat řecké delegace na Východ* a další diplomatické události – například také *Korunovaci Zikmunda Lucemburského*.[65]

Bohužel cesta reliéfů do Prahy neproběhla tak hladce, jak by si Hellich přál. Dvacátého sedmého prosince 1837 informoval Rittersberga, že reliéfy dorazily do Vídně a pan Cäsar – medailér a Hellichův přítel – očekával další instrukce. Ty nedostal a následně byl poštovním úřadem vyzván, aby ihned uhradil náklady z Verony do Vídně a z Vídně do Prahy. Tato záležitost jej velmi rozladila, o čemž referoval v dopise Hellichovi. Z korespondence vyplývá, že původně bylo dohodnuto, že zásilku uhradí agent vyslance hraběte Lützowa. Ten ale ve Vídni nebyl. Hellich proto napsal Tkadlíkovi, aby prostřednictvím svých známých tuto nepříjemnost napravil. Tkadlík rovněž promluvil s vyslancem v tom duchu, aby byl této záležitosti Hellich zbaven. Ten následně obdržel šedesát římských scudi. Hellich si v dopise Rittersbergovi stěžoval, že během března viděl na vyslanci nedůvěru vůči své osobě, například že nebyl oproti zvyklostem zván ke stolu. Byl proto nucen napsat hraběti Thunovi a informovat ho o svých výdajích a o nutnosti zaslání dalších peněz.[66] Rittersbeg naopak Hellichovi v dopise z března 1838 vytkl, že se v této nepříjemné záležitosti neobrátil na něj, ale na ředitele Tkadlíka.[67]

Začátkem května podnikli Palacký s Hellichem výlet za hradby Říma. Cesta je vedla jižně po Via Appia kolem antických a raně křesťanských památek, které si Palacký přesně zaznamenal. Společně mohli obdivovat kostel Santa Maria della Pianta, chrám boha Redikula (*Tempio di Dio Redicolo*), jeskyni nymfy Egerie (*Grotta della Ninfa Egeria*), posvátný háj (*Boschetto Sacro*), Bakchův chrám (*Tempio di Bacco*), Romulovo mauzoleum (*Mausoleo di Romolo*), Mauzoleum Caecilie Metelly (*Mausoleo di Cecilia Metella*) a katakomby svatého Šebestiána (*Catacombe di San Sebastiano*). Cestu zpět podnikli bránou Sv. Pavla a přes Aventin a baziliku sv. Bonifáce a sv. Alexia došli domů.[68] V průběhu května se Palacký intenzivně věnoval studiu rukopisů, mimo jiné za asistence Hellicha při pořizování kopií *Bulharského rukopisu*. Již v polovině dubna pořídil Hellich pro Palackého otisk zlaté buly Přemysla Otakara I.

Vedle Hellicha byl pro Palackého důležitým partnerem v Římě i slavista Bartoloměj Kopitar (1780–1844), který do věčného města dorazil 9. května a ubytoval se v domě u Palackého. Společně navštěvovali Vatikánskou knihovnu, podnikali procházky po antických památkách (Kapitol, Koloseum, Forum Romanum), do Sixtinské kaple, na Monte Pincio, na Monte Cavallo, ke Čtyřem fontánám na Kvirinál (*Quattro Fontane*), do Santa Maria Maggiore, Santa Maria degli Angeli nebo Kapitolských muzeí. Navštívili Thorwaldsenův ateliér nebo Pedrucciho antikvariát. Devátého června vedl Palacký Kopitara do archivu k Marinimu, aby mu ukázal regesta papeže Jana VIII.[69] Společně se účastnili společenského života,

63 Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi, 25. října 1837, Řím, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
64 Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi, 8. prosince 1837, Řím, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
65 Viz.: Category:Filarete Doors - Wikimedia Commons, vyhledáno 9. 6. 2026.
66 Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi, 28. dubna 1838, Řím, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
67 Rittersberg Hellichovi, 26. března 1838, Praha, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
68 Nováček 1898, s. 197; Kořalka 2003, s. 197.
69 Nováček 1898, s. 197–201.

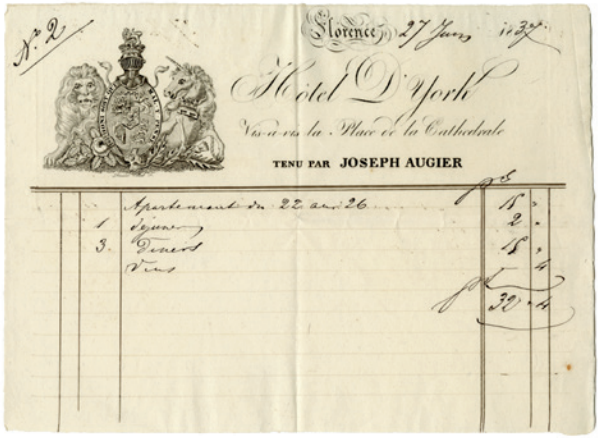
včetně večerních setkání v římských hostincích. Hellich se k nim často připojoval. Čtvrtého června podnikl Palacký s Kopitarem a Hellichem rozsáhlý výlet do okolí Říma, který vedl přes Frascati, Tusculum a Albanské vrchy až k Albanskému jezeru a jezeru Nemi. Během této cesty navštívili také Ciceronovu vilu na pahorku Tusculum, jejíž pozůstatky a všudypřítomnou vegetaci si Hellich zaznamenal v kresbě v říjnu 1837 (viz níže). Palacký psal o této vile nadšeně manželce v dopise z 8. června 1837: *„Co jsou naše letohrádky oproti tomuto… Představ si prostorný palác, postavený v nejkrásnějším slohu, na strmé straně hory, ze kterého se lze rozhlížet do širé krajiny, napravo řada pohoří, v pozadí ještě pyšný Řím, nalevo Středozemní moře.“*[70]

Hellich v průběhu května 1837 obdržel od Rittersberga dva dopisy. Naznačuje to, že se s opravdovým zájmem zajímal o aktuální dění v pražském uměleckém prostředí. V prvním dopise z 12. května se dozvídá, že výbor Společnosti schválil jeho podporu ve výši 100 zlatých císařské měny, čímž se jeho celkový roční příspěvek pro rok 1837 navýšil na částku 300 zlatých. Zároveň byl informován o výsledcích výroční výstavy. Ritterberg konstatoval, že bylo prodáno čtyři sta osm akcií (tj. o sto šestnáct méně než roku 1835) a zakoupeno osmnáct uměleckých děl (oproti čtyřiceti třem dílům v roce 1835), mimo jiné dva pendanty. Mezi získanými díly byl obraz *Proměnění* od Augustina Palmeho (Hellichova římského přítele) a malba Gustava Kratzmanna z Mnichova, jakož i basreliéf od Josefa Maxe. Sochař dle Rittersbergova doznání nyní pracuje na pomníku Kristiána Waldherra a jeho bratr Emanuel převzal Krannerovu dílnu u sv. Jindřicha v Praze. Momentálně dokončuje ve Vídni Mozartovu bystu, určenou pro Císařskou knihovnu.[71] Ta snad původně měla být nabídnuta jako dar Vlastenskému muzeu, byla však na doporučení mineraloga Franze Zippeho (1791–1863) odmítnuta hrabětem Kašparem Šternberkem. Palmeho obraz zakoupil malíř Josef Quaisser (1776–1845), přičemž Rittersberg s jistou ironií poznamenává, že tak učinil patrně ze snahy kompenzovat vlastní neúčast na výstavě, a nyní jej nabízí k prodeji se slevou. Současně vyjadřuje obavy o budoucnost výstavního podniku a rovněž apeluje na Hellicha: *„příští rok se celá věc zruší, a to především vinou a nedůsledností samotných pánů umělců, kteří nevědí, co chtějí, neuvědomují si obrovské úsilí, které mě celá záležitost stojí a svým chováním ji celou zničí. Bude-li příští rok opět výstava, doufám, že tam bude znova něco od Vás.“* Na okraj poznamenává, že zdravotní stav Františka Tkadlíka není uspokojivý. Nyní se diskutuje o jeho návrhu, aby kvalitní obrazy z galerijních fondů byly přeneseny na Akademii a sloužily zde jako předlohy ke kopírování studentům.[72] Hned v dalším dopise z 26. května 1837 zaslal Rittersberg Hellichovi tištěné zprávy o činnosti Společnosti a dále jej informoval o organizaci výuky na Akademii. Domníváme se, že aktuální studium na Akademii představovalo pro Hellicha důležité téma a že se v některém z předchozích dopisů svého přítele na toto dotazoval. Rittersberg Hellichovi v první řadě zdůrazňuje cvičení ve freskové malbě, realizované v souvislosti s výmalbou kaplí křížové cesty dvěma mnichovskými umělci. V této souvislosti uveďme, že Rittersberg referoval o Johannu Müllerovi a Josefu Holzmeierovi (1809–1859), kteří v letech 1837 až 1838 vymalovali podle kreseb Josefa Führicha za pomoci studentů akademie Wilhelma Kandlera (1816–1896), Ludvíka Fortnera a Antonína Lhoty (1812–1905) čtrnáct edikulových kaplí křížové cesty vedoucích na Petřín. Rittersberg uvedl, že malíři ochotně seznamují domácí studenty s technickými postupy a specifiky freskové techniky. V korespondenci ze srpna 1837 s bratrem Emanuelem se ovšem dozvídáme, že Hellichův starší bratr nebyl s výslednou prací vůbec spokojen. Josef jej utěšoval slovy, aby byl rád, že se v Praze vůbec něco děje.[73] Druhou složkou výuky na akademii bylo systematické kopírování obrazů z galerijních sbírek, jež nově probíhalo přímo v prostorách

70 Kořalka 2003, s. 206.
71 Emanuel Max, busta Wolfganga Amadea Mozarta, 1837, mramor, Praha, Národní knihovna, předsálí Zrcadlové kaple.
72 Rittersberg Hellichovi, 12. května 1837, Praha, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
73 Dyk 1950–1956, s. 32.

Akademie pod dohledem jejího ředitele. Třetí oblast tvořilo kopírování vybraných starožitností z Karlštejna, uskutečňované pod vedením císařského dvorního malíře Eduarda Gurka (1801–1841), jenž se měl podle Rittersberga zároveň aktivně podílet na restaurátorských a konzervačních pracích na této památce.[74]

Jedenáctého června podnikl Palacký ve společnosti Hellicha, jeho přátel z Kompozičního spolku a několika dalších umělců velký výlet do Tivoli. Před snídaní navštívili proslulou Neptunovu grottu, poté Sibyllin chrám. Následně se na oslech vydali po druhé straně hor dolů, míjeli vilu Quintilia Vara a po překročení řeky Teverone po starém mostě pokračovali po Via Tiburtina k Maecenově vile, tehdy přeměněné na železárnu. Při návratu navštívili ještě Hadriánovu vilu a do Říma se vrátili kolem desáté hodiny večer. O svých zážitcích psal Palacký manželce, která v té době trávila čas na venkově ve společnosti Rittersbergovy dcery Jindřišky.[75] Třináctého června doprovodil Hellich Palackého opět do vatikánského archivu, aby mohl udělat faksimile z regest Jana VIII. Šestnáctého června navštívili Villu Spada a zahrady Farnese, a dále Palatin, kde se zdrželi mimo jiné u Liviiných lázní (*Bagni di Livia*) a věnovali se sběru kamenů. Následně pokračovali k Titovým lázním, resp. k pozůstatkům Neronova Zlatého domu (*Domus Aurea*).[76] Je možné, že při této příležitosti Hellich vytvořil akvarel Villy Farnesiny, kterou si označil jako Villu Raphael – nacházejí se zde Raffaelovy fresky, z nichž *Galateu* Hellich sám kopíroval.[77] Palacký psal manželce v dopise z 8. června, že oproti původním představám musí prodloužit svůj římský pobyt o pár dní, protože ve vatikánském archivu odhalil zajímavé archiválie. Při této příležitosti chtěl navštívit Villu Borghese, o což se s Hellichem neúspěšně pokusili. V dalším psaní ze 17. června uvedl, že ke svému údivu nalezl v archivu v den svých narozenin (14. června) původní koncept druhého dílu *Zbraslavské kroniky* s autorovými marginálie mi, a proto svůj odjezd z Říma opět o několik dní posunul.[78]

↑ Obr. 8 / Florencie, Hotel D´York, účet z hotelu, 27. června 1837, Archiv Národního muzea, fond František Palacký, kart. 17, inv. č. 555

Palacký nakonec opustil Řím 20. června.[79] Cestoval parníkem z Civita Vecchia, přístavního města asi 80 km severozápadně od Říma, do Livorna – celkem 12 hodin – a následně do Florencie.[80] Dvacátého sedmého června je zde doložen účtem z florentského hotelu D´York **(obr. 8)**.[81] V dopise Janu Měchurovi z 24. června si stěžoval na velké množství lidí při oslavách svátku sv. Jana Křtitele a na uzavření knihoven, zároveň neopomněl popřát tchánovi k svátku.[82] Následně cestoval do Benátek, kde je doložen jeho pobyt v Hotelu de la Grande Bretagna k 8. červenci[83] a dále do Terstu, kde pobýval v polovině července.[84] Patnáctého července měl

74 O Eduardu Gurkovi víme, že se podílel na restaurování mozaiky Posledního soudu v katedrále sv. Víta – viz Conservation of the Last Judgment Mosaic: St. Vitus Cathedral, Prague, vyhledáno 28. 5. 2026. Jeho podíl na restaurování karlštejnských maleb ve 30. letech 19. století není dokumentován. Viz Adam Pokorný, Petr Skalický, Dosavadní malířsko-restaurátorské vstupy, in: Petr Skalický, Ondřej Šindlář (eds.), Středověké nástěnné malby menší věže Karlštejna. K realizaci restaurátorského průzkumu z let 2018 a 2019, Praha 2023, s. 23–30.

75 „*To, že si s Vámi a Kopitarem prohlédl Frascati a Tivoli, vím také od jeho paní, u níž na venkově strávila dva týdny má dcera, kterou jsem včera opět vyzvedl.*“ Dopis Rittersberga Hellichovi, 24. června 1837, Praha, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288; Kořalka 2003, s. 209–211.

76 Kořalka 2003, s. 210.

77 Josef Vojtěch Hellich, Villa Farnesina – Řím, akvarel, na papíře, 210 x 289 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21878.

78 Kořalka 2003, s. 208.

79 Nováček 1898, s. 200–201.

80 Kořalka 2003, s. 209.

81 Florencie, Hotel D´York, účet z hotelu, 27. června 1837, ANM, fond František Palacký, kart. 17, inv. č. 555.

82 Dopis Palackého tchánu Janu Měchurovi, 24. června 1837, Florencie, ANM, fond František Palacký, kart. 25, inv. č. 959.

83 Benátky, Hotel de la Grande Bretagne, 8. července 1837, účet z hotelu, ANM, fond František Palacký, kart. 17, inv. č. 546.

84 Terst, Grand Albergo all´Aquila Nera, 17. července 1837, účet z hotelu, ANM, fond František Palacký, kart. 17, inv. č. 596.

podle Rittersberga dorazit do Lince, *„kam mu jeho paní přijede naproti. Bude to radostné, až se celá rodina v pořádku setká. Stejnému zdraví se těší také všichni Vaši blízcí, což Vám v daleké cizině musí dávat pocit klidu.“*[85] Rittersberg dále Hellicha informoval o Josefu Führichovi – Hellichově příteli,[86] jenž se stavil v Čechách, aby vyzvedl svou matku a sestru, které s ním budou žít ve Vídni, a dodal: *„… při této příležitosti mu pražští umělci a uměnímilovný svět uspořádali k poctě slavnost na Barvířském ostrově, kde v novém, velmi vkusně vyzdobeném sále, sedělo 75 hostů. Náš recenzent Müller složil k tomu… báseň, jejíž poslední sloka není špatná; mistr Gordigiani*[87] *k tomu složil dost nudnou hudbu…“*[88]

Hellichovy měsíce v Římě po odjezdu Františka Palackého

Z dopisu Rittersberga Hellichovi z konce června 1837 víme, že Palacký se na zpáteční cestě chystal navštívit Monte Cassino a Neapol, ale kvůli choleře musel cíle své cesty přehodnotit. V dopise manželce z 4. května 1837 psal, že jeho těžce namáhaným očím by týden v Neapoli prospěl.[89] Cholera ovšem vypukla také v Římě, a to již na začátku července. Hellich psal domů, že její vypuknutí vláda tajila, a protože se konaly velké pobožnosti a procesí včele s papežem a bratrstva táhla bosá městem, nemoc se rychle šířila. Rakouští a francouzští umělci byli vyzváni vykonat procesí s římskou Akademií. Dle Hellichových slov se konalo od kostela sv. Lukáše k *„jezuitům“*, tedy k Il Gesù, a zde byl vystaven obraz *Salus Populi Romani*. Hellich dále informoval, že počet mrtvých se vyšplhal až na osm set denně. Desátého srpna se uzavřel Vatikán. Úzkost byla veliká a všeobecná. Cizinci byli pokládáni za traviče a byli napadáni. Naštěstí hrabě Lützow nechal v paláci zřídit špitál a povolal z Vídně doktora. Hellich však dle svých slov dobu cholery přečkal v dobré míře.[90] Na konci října se v dopise Rittersbergovi svěřil, že: *„Od listopadu jsou opět všechny musea a paláce otevřeny, papež se také znovu usadil ve Vatikánu a všeobecný pořádek byl obnoven tak, jak byl před cholerou; jen na Corso lze ještě vidět osoby v smutečním oděvu. Každý něco ztratil, umělci téměř dva měsíce, neboť se sotva odvažovali vyjít z domu.“*[91] V dopise bratru Emanuelovi z 24. října 1837 píše, že již byl několikrát na venkově v okolí Říma a že si naskicoval ruiny Ciceronovy vily na vrchu Tusculum **(obr. 9)**.[92] Obdivně konstatuje, že italská vláda vynakládá nesmírné peníze na restaurování památek – uvádí konkrétně Koloseum, na němž se opravují ty části, které by se mohly zřítit. Na vykopávkách Forum Romanum pracuje několik tisíc lidí.[93] Římského dělníka, jenž zde pracoval na odkopání nánosů zeminy, zachytil na kresbě v poněkud idealizované kompozici, stojícího v profilu před antickými sloupy **(obr. 10)**.[94]

Hellich se v mezičase snažil zajistit zakázky pro své římské přátele. Na začátku prosince 1837 totiž Rittersberg Hellichovi píše, že vyslancovo přání týkající se nákupu obrazu od Vincenza Camucciniho nebo Karla Josepha Agricoly nelze

85 Dopis Ritterberga Hellichovi, 24. června 1837, Praha, ANG, fond Františka Palackého, kart. 17, inv. č. 4288.
86 Hellich portrétoval Führicha před svým odjezdem do Říma v roce 1836. Josef Vojtěch Hellich, Podobizna malíře Führicha, 1836, kresba perem, na papíře, 344 x 247 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 23860.
87 Italský pěvec, skladatel a pedagog Giovanni Battista Gordigiani (1795–1871) působil jako profesor zpěvu na Pražské konzervatoři. Do Prahy přišel v roce 1822 jako absolvent milánské konzervatoře a stal se zde klíčovou osobností, která zásadně pozvedla výuku vokálního umění a operní praxe. Proslul zejména svou mimořádnou zálibou v díle W. A. Mozarta. Se svými studenty začal intenzivně studovat jeho opery v originálním italském znění i s původními recitativy, což bylo tehdy průkopnické. Viz: bertramka.eu, vyhledáno 13. 6. 2026.
88 Ritterberg Hellichovi, 24. června 1837, Praha, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
89 Kořalka 2003, s. 193.
90 Dyk 1950–1956, s. 36–37.
91 Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi, 25. října 1837, Řím, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
92 Nováček 1898, s. 199. Josef Vojtěch Hellich, Ruiny Ciceronovy vily na vrchu Tusculum, Náčrtník – studie z Itálie, Německa, Čech, kresba tužkou, na papíře, 120 x 196 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20544.
93 Dyk 1950–1956.
94 Josef Vojtěch Hellich, Postava bosého muže, kresba tužkou, na nažloutlém kartonu, 241 x 171 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9747/1.

↑ Obr. 9 / Josef Vojtěch Hellich, Ruiny Ciceronovy vily na vrchu Tusculum, Náčrtník – studie z Itálie, Německa, Čech, kresba tužkou, na papíře, 120 x 196 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20544 s. 10

nyní naplnit, neboť *„Společnost již od Camucciniho jeden obraz má a pro svůj Sál žijících malířů si musí přát do vlastnictví obrazy od významných umělců žijících v Římě. Finanční prostředky, které má k dispozici, jsou bohužel tak malé, že může o to méně nakupovat.“*[95] V současné době se připravuje realizace Mozartova pomníku v Praze a bylo by žádoucí, aby se mezi uvedenými přispěvateli objevila rovněž jména českých krajanů působících v Římě. Rittersberg píše, že se o Hellicha v době cholery obával, ale zároveň nekompromisně dodává, že doufá, že malíř bude nyní tvořit o to více. Výstava Společnosti bude o velikonočním týdnu, a pokud má tedy co poslat, musí tak učinit hned.[96]

Je třeba dodat, že v Hellichově kresebném díle, které se z větší části dochovalo v Národní galerii, se k roku 1837 váže objektivně málo prací. Kromě kreseb výše citovaného Kompozičního spolku známe z prosince 1837 signovanou a datovanou kresbu *Piety*,[97] jež se kompozičně i anatomií postav odvolává na Raffaela. Fascinaci Raffaelem pozorujeme v celém Hellichově díle, podle grafické předlohy kopíroval například *Sv. Cecílii*.[98] Ve své práci se ale inspiroval rovněž dalšími starými mistry, jak dokazují jeho kresebné kopie děl Cimabua, Guida da Siena, Giotta nebo Leonarda da Vinciho z časopisu *Kunstblatt*.[99] Zajímalo ho rovněž vzezření renesančních malířů, jak vidíme na jeho kopii podle grafické předlohy

95 Rittersberg Hellichovi, 6. prosince 1837, Praha, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
96 Idem.
97 Josef Vojtěch Hellich, Pieta, kresba tužkou, na papíře, 285 x 252 mm, signováno lampičkou a datováno *Rom Decb. 837*, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21363.
98 Josef Vojtěch Hellich, Sv. Cecílie (výřez) – podle Raffaela (grafiky podle), kresba tuší, lavírováno, na papíře, 315 x 250 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21937.
99 Josef Vojtěch Hellich, Navštívení Panny Marie – Cimabue podle, kresba perem, na pauzovacím papíře, 306 x 206 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 31327. – Josef Vojtěch Hellich, Zvěstování – Cimabue podle, kresba perem, na pauzovacím papíře, 296 x 216 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 22093. – Josef Vojtěch Hellich, Madonna – Quido da Siena podle, kresba perem, na pauzovacím papíře, 386 x 275 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21326. – Josef Vojtěch Hellich, Poslední večeře (výřez) – Leonardo da Vinci podle, kresba tužkou, na pauzovacím papíře, 350 x 249 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 22108.

↑ Obr. 10 / Josef Vojtěch Hellich, Postava bosého muže, kresba tužkou, na nažloutlém kartonu, 241 x 171 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9747/1

Isaaca Bullarta (1682) zobrazující sienského malíře Simona Martiniho.[100] Mimo to Hellich s oblibou kopíroval antické sochy podle grafických předloh, o čemž vypovídá celá série kreseb z Hellichova náčrtníku,[101] kde cituje konkrétní předlohy ze *Sculpturae veteris admiranda* od Joachima Sandrarta z roku 1680. V Sandrartově spisu jej zaujaly grafiky Laokoonta, Meleagra, Korydona, Nymfy, Alegorie Lítosti, Vestálky, Flory, Fauna, Alegorie Rétoriky nebo Vítězící Venuše.[102]

Na konci roku 1837 se Hellichovi ozval František Palacký. Svůj dopis začíná slovy: *„Milý příteli, nemohu nechat starý rok odejít, aniž bych vám alespoň několika slovy znovu srdečně potvrdil, jak drahá a cenná je mi vzpomínka na dny, které jsem letos strávil s Vámi a svými dalšími římskými přáteli…“*[103] Píše o nervovém onemocnění své ženy a o strachu, který o Hellicha v době cholery měl. Pruský vyslanec Christian Bunsen odvezl do Říma knihy, které Palacký slíbil poslat do Vatikánské knihovny. Má vyřídit Felixi Papencordtovi pozdravy a připomenout mu jeho slib porovnat *Chronicon Aulae regiae* (bibl. Palat. 950) s edicí Treherovou a prohlédnout *Kodex č. 3995* (dopisy Karla IV.) a podat zprávu o jeho obsahu.[104] Trpce popisuje vývoj, který prodělal jeho vztah s Barolomějem Kopitarem: *„Na Kopitara si vám musím postěžovat: bez jakéhokoli podnětu z mé strany se stal mým zjevným nepřítelem, pomlouvá mě u všech svých korespondentů a pod falešným jménem napadl mou českou historii v jedné lipské literární revue co nejzákeřnějším způsobem. Protože jsem mu nikdy nic zlého neudělal, a přesto jej mé úspěchy jen více podněcují k nepřátelství, nevím, co s ním počít. Bylo by snadné je vyvrátit a zesměšnit jeho slepou zuřivost, ale zlý člověk je nebezpečnější než zlý pes, který alespoň hlasitě štěká, zatímco on může škodit i potají (cestou policie). To mi hořce kalí i vzpomínku na nejeden příjemný okamžik v Římě, který se mnou sdílel, zatímco já jsem se mu bezstarostně oddával. Neopomněl také hanět mou vznětlivou povahu. Ale dost o tom.“* Hellichova reakce na Palackého slova o Kopitarovi, s nímž oba muži strávili v Římě, na výletech po okolí i v římských hostincích mnoho společných chvil, není známa. Lze ovšem předpokládat, že se svého přítele snažil utěšit.

Rittersbergova ostrá slova z prosince 1837 směrem k malíři, který již rok pobýval v Římě a prozatím se neměl na domácí půdě v Praze, respektive na výstavě Společnosti vlasteneckých přátel umění, čím prezentovat, se vystupňovala v dopise z března 1838. Rittersberg Hellichovi jasně napsal, že: *„To, že jste dosud nezaslal žádný obraz a že se od vás vůbec nic na letošní výstavě neobjevilo, nebylo přijato příliš příznivě – Z tištěné přílohy si odnesete několik informací o naší letošní výstavě. Tkadlík, Palacký a Schütz Vás zdraví s přáním, aby se vám dařilo co nejlépe.“* Hellich tedy žádný

100 Josef Vojtěch Hellich, Simone Martini – Isaac Bullart podle (1682), Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 160 x 190 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20551/11.

101 Josef Vojtěch Hellich, Náčrtník, kresba tužkou, kresba tuší, lavírováno, na papíře, 290 x 239 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K. 20539.

102 V jeho náčrtníku se objevují i skici antických typů obuvi podle Joachima Sandrarta. Joachim von Sandrart, *Sculpturae veteris admiranda, sive, Delineatio vera perfectissimarum eminentissimarumque statuarum*, Norimberk 1680. Jde konkrétně o tyto výjevy: K 20539/10 Laookont, s. 4; K 20539/13, Antická váza, s. 25; K 20539/5 Meleagros, s. 30; K 20539/11 Corydon, s. 46; K 20539/12 Nymfa a Lítost, s. 53, 47; K 20539, Vestálka, s. 55; K 20539/11, Flora, s. 56; K 20539/13, Faun, s. 66; K 20 539/14, Rétorika, s. 66; K 20 539/10 Venuše Vítězící, s. 69.

103 Palacký Hellichovi, 29. prosince 1837, Praha – opsala v roce 1885 Marie Červinková podle listu zapůjčeného jí Hellichovou rodinou, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).

104 O seznámení s Christianem Bunsenem, evangelickým teologem a pruským vyslancem v Římě, a Felixem Papencordtem, pruským historikem a pozdějším profesorem na univerzitě v Bonnu, psal nadšeně manželce v dopise z 3. června 1837. Kořalka 2003, s. 204.

↑ Obr. 11 / Josef Vojtěch Hellich, Zvěstování Panně Marii se sv. Václavem – podle fresky v bazilice Santa Maria in Trastevere v Římě, kresba tužkou, kolorováno, na papíře, 131 x 171 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 4679

slibovaný obraz do Prahy neposlal. Přesto mu nelze upřít určitou snahu. Dle jeho signatury a datace víme, že v březnu 1838 namaloval podle fresky z baziliky Santa Maria in Trastevere akvarel *Zvěstování Panně Marii se sv. Václavem* **(obr. 11)**.[105] Předlohu nacházející se v předsíni západního průčelí na levé straně od vchodu údajně objednal císař Karel IV. při své římské korunovační cestě. Hellich zachytil vlevo stojícího sv. Václava ještě s původní svatováclavskou orlicí na praporu. Později byla mylně přemalována na kříž sv. Jiří. Ve stejné čtvrti – v Trastevere – zaujala Hellicha v kostele sv. Cosmy freska od Antonia del Massara zobrazující *Trůnící Madonu s dítětem, sv. Františkem a sv. Klárou*.[106] Hellichovo pojetí se zcela přesně odvolává na předlohu a dokládá, že malíř byl vynikajícím kopistou.

Někdy v této době také předpokládáme, že pokračoval v realizaci série starozákonních výjevů pro Kompoziční spolek. V jeho kresebném souboru se dochovaly dvě studie zobrazující *Vyhnání Adama a Evy z ráje*, přičemž jedna z nich je opatřena nápisem *Hellich inv. Rome*.[107] Tento motiv tematicky navazuje na poslední datovanou a signovanou kresbu *Stvoření Evy* z června roku 1837. S ohledem na skutečnost, že všechny uvedené kresby jsou provedeny na shodném formátu papíru a koncipovány v identicky pojaté lunetě se segmentovým obloukem, zařazujeme je do série kreseb vytvořených pro Kompoziční spolek. V Národní galerii v Praze

105 Josef Vojtěch Hellich, Zvěstování Panně Marii se sv. Václavem – podle fresky v bazilice Santa Maria in Trastevere v Římě, kresba tužkou, kolorováno, na papíře, 131 x 171 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 4679.

106 Josef Vojtěch Hellich, Trůnící Madona s dítětem, sv. Františkem a sv. Klárou, akvarel, na papíře, 271 x 247 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 22003.

107 Josef Vojtěch Hellich, Vyhnání z ráje, kresba tužkou, na papíře, 275 x 340 mm, Praha, Národní galarie, inv. č. K 21446. – Josef Vojtěch Hellich, Anděl vyhání Adama a Evu, kresba tužkou, na papíře, 284 x 330 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21447.

↑ Obr. 12 / Josef Vojtěch Hellich, Zvěstování Panně Marii s donátorem, akvarel na papíře, v paspartě se zlatým okrajem, 1838, 53 x 47 cm (s rámem), neznačeno, Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2-199118

se kromě těchto kreseb nachází stejně pojednaná studie *Stvoření světa*,[108] která nemá dataci, pouze špatně čitelný nápis. Také tu klademe k této sérii.

V dubnu 1838 napsal Hellich Rittersbergovi – pohnut patrně jeho slovy, že: *„... za několik dní podám zprávu… ctěné Společnosti o průběhu mých studií. V mém*

108 Josef Vojtěch Hellich, Bůh Stvořitel, kresba černou křídou, na hnědém papíře, 348 x 457 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21960.

ateliéru mám výstavu, na niž jsem pozval pana vyslance. Pak neprodleně pošlu zásilku do Prahy.“[109] Několik dní před avizovanou výstavou, 26. května, posvětil monsignor arcibiskup Ferrati jeho oltářní obraz *Vzkříšení Páně*, a to v Hellichově bytě na vyslanectví za asistence pátera Brauera z Čech, penitenciáře z Chiesa della Anima.[110] Tento obraz Hellich namaloval pro poštovního úředníka Aloise Zubatého do jeho rodinné hrobky v Chlumci nad Cidlinou.[111]

Na začátku srpna zaslal Hellich Rittersbergovi požadované kvitance o přijatých finančních prostředcích, jež obdržel od Společnosti ve třech splátkách, konkrétně dne 5. června 1837 ve výši 300 zlatých, dne 26. dubna 1838 ve výši 240 zlatých a dne 3. července 1838 ve formě směnky na 200 zlatých. Částku ve výši 29 zlatých a 30 krejcarů, která zůstala nevyčerpána z druhé splátky, navrhl využít k pořízení vhodného a užitečného uměleckého díla, například mědirytiny ze Stamperia camerale (papežské komorní tiskárny), přičemž katalog zamýšlených položek měl panu Tkadlíkovi doručit pan Kratzmann.[112] Dále uvádí: *„Abych dostál povinnosti poslat každý rok nějaký obraz, dávám Vám vědět, že obraz za minulý rok představující Madonnu di Foligno se nachází již na cestě do Prahy…“*.[113] Obraz adresoval svému bratrovi, jenž zajistil jeho adjustaci a následné odeslání na Akademii. Hellich zároveň zdůraznil náročnost realizace díla, která si vyžádala značné časové investice, a upozorňoval, že samotná možnost jeho kopírování byla podmíněna zvláštní podporou ze strany vyslance. V této souvislosti píše: *„… bylo by mi ctí, kdyby si tento obraz Akademie ponechala, tím spíše, že ctěná Společnost již dlouho usiluje o to, vytvořit žákům v předmětu malířství příležitost pro další rozvoj jejich talentu, tento obraz je dosti známý, proto doufám, že má prosba nezůstane nesplněná, připojuji, že tento plán může pomoci v budoucnu v Akademii vytvořit krásnou a užitečnou sbírku nejzajímavějších římských děl.*“[114]

Studiu výtvarných děl se Hellich nevěnoval pouze ve Vatikánské pinakotéce, ale aktivně procházel kostely a hledal další náměty vhodné ke kopírování. Studie, kterou máme datovanou na podzim 1838, představuje akvarel zobrazující *Zvěstování Panně Marii s donátorem* **(obr. 12)**.[115] Podle Hellichova přípisu se jednalo o *„Votivní obraz kardinála Aquina k nadaci penze pro chudé dívky, které se vyznamenaly dobrými mravy“*. Hellich tento motiv nalezl v kapli Zvěstování v římském kostele Santa Maria sopra Minerva a domníval se, že jeho autorem byl Fra Angelico.[116] Poměrně neobvyklý výjev představuje dominikánského kardinála Juana de Torquemadu (1388–1468), který prezentuje Panně Marii tři nemajetné dívky, jež dostávají věno od mariánského bratrstva. Od původní předlohy se akvarel liší nejen svou barevností (otázkou zůstává, jaká barevnost byla k vidění na obraze v 1. polovině 19. století), odlišuje se ale také posunutím polopostavy Boha Otce na nebesích o něco výš. Archivní fotografie z fotoarchivu v Marburgu dokládá, že takto vypadala kompozice v době, kdy si Hellich obraz skicoval. Je zjevné, že při pozdějších restaurátorských úpravách byla malba vertikálně zkrácena o několik desítek centimetrů. Hellicha obraz nepochybně velmi zaujal, neboť jeho remi-

109 Výstava, o které píše, se konala až na konci května a Hellich Madonu di Foligno a Vzkříšení Krista zaslal až poté. Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi, 28. dubna 1838, Řím, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.

110 Dyk 1950–1956, s. 39–40.

111 Sobková 2003, s. 213.

112 Gustav Kratzmann (1812–1902) byl český akademický malíř, grafik a restaurátor klasicistního školení a romantického zaměření, který maloval portréty, náboženské a historické obrazy. Působil rovněž jako inspektor tří obrazáren v Praze, ve Vídni a v Pešti, v nichž obrazy také restauroval. Kratzmann Gustav, in: *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*, sv. 13, 1865, s. 145–146.

113 Z dopisu bratru Emanuelovi víme, že Madonnu di Foligno a Vzkříšení Krista zaslal 5. července 1838. Dyk 1950–1956, s. 39–40.

114 Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi, 6. srpna 1838, Řím, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.

115 Josef Vojtěch Hellich, Zvěstování Panně Marii s donátorem, akvarel na papíře, v paspartě se zlatým okrajem, 1838, 33 x 26,5 cm; 53 x 47 cm (s rámem), neznačeno, na reversní straně historický nalepený štítek s nápisem: natištěno: *sbírka J. Hellicha, lékárníka v Poděbradech* / *číslo* / kaligraficky: *skizza z obrazu* / *malba J. Hellich*, Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2-199118.

116 V jeho přípisu stojí „*nach Fiesole zu Rom*“.

niscenci – především v podání Panny Marie, pulpitu a rytého zlaceného pozadí – spatřujeme v obraze *Sv. Lukáše malujícího Pannu Marii s Ježíškem* (1846) z kostela Panny Marie před Týnem. Zajímavá je také provenience akvarelu, původně byla uchováván v rodině poděbradského lékárníka Jana Hellicha (1850–1931), malířova synovce.[117]

V mezičase zemřel prezident Společnosti vlasteneckých přátel umění Kristián hrabě Clam-Gallas a Rittersberg měl kvůli onemocnění členů výboru celé léto plné ruce práce. V říjnu 1838 posílá Hellichovi dopis, kde ho poprvé chválí: *„Tento obraz poskytuje velmi potěšující důkaz Vašich pokroků v umění a Vašeho vážného uměleckého úsilí. Není pochyb o tom, že touto cestou budete pokračovat s veškerou pilností a vytrvalostí a že dosáhnete slavného cíle, jehož dosažení jste si předsevzal.“* Zároveň dodává, že *„… obraz nepatří do kategorie těch, které se losují… zůstává vlastnictvím Společnosti a navždy zůstane v galerii.“* Schvaluje Hellichovu volbu kopírovat Raffaelovu *Galateu* a informuje ho, že peníze na nový rok obdrží prostřednictvím hraběte Amadiho [?], který v Římě vlastní dům, čímž se nejlépe zabrání srážkám.[118]

Druhá cesta Františka Palackého do Itálie

Druhou cestu Františka Palackého do Itálie máme zdokumentovanou cestovním deníkem jeho syna Jana Kašpara, zápisky Františka Palackého a cestu zpět korespondencí s Josefem Hellichem. Palacký tuto cestu absolvoval s celou rodinou – synem Janem, dcerou Marií (doma přezdívanou Mimi) a manželkou Terezií. Často nemocná choť Františka Palackého si jela do Itálie léčit své chatrné zdraví. Cestu zahájili z Prahy 3. října ráno při východu slunce. Palackého slovy: *„děti plné radosti, že jedeme do Itálie, Teresie uplakaná od loučení s otcem…“*.[119] Přes Žebrák, Rokycany a Plzeň dojeli o den později do Otína, kde se setkali s rodinou švagra Leopolda Měchury. Z Otína vyjeli 6. října, cestou na bavorské hranice projeli Novou Kdyní, Novým Trhem, Čerkovem a Ješkovem.[120] Téhož dne překročili bavorské hranice a 7. října dorazili do Straubingu, kde se konal výroční trh. Osmého října dojeli podle syna Jana za chladného počasí krásnou krajinou do Landshutu a o den později byli v Mnichově.[121] V bavorském hlavním městě se zdrželi dva dny v hotelu *U Zlatého kohouta* v Teatinské ulici. Terezie se desátého října ráno necítila dobře. Přesto celá rodina navštívila Pinakotéku a Arkády v zahradách mnichovské Rezidence. O den později se obdivovali samotné královské rezidenci, její výmalbě, mozaikám a sochám, navštívili také kostel sv. Ludvíka a Glyptotéku.[122] Jedenáctého vyrazili východním směrem k Wallersee.[123] Jan Kašpar popisuje, že počasí se stálo horšilo a bylo stále chladněji, až začalo sněžit. Třináctého října se probudili do

117 Jan Hellich byl synem Emanuela Hellicha, bratra Josefa Vojtěcha Hellicha. Muž mnoha oborů, který vystudoval farmacii, ale zajímal se o geologii, antropologii, archeologii. V roce 1877 se ujal lékárny po otci a současně se stal činným v obecním zastupitelstvu. Od roku 1883 byl starostou Poděbrad. Podnikl řadu cest po střední Evropě spolu s J. L. Píčem, V. Požárecým a J. Vaňkem. Zkoumal archeologická naleziště v okolí Poděbrad (Pňov, Velké Opolany, Plaňany, Sány, Třebestovice, Libice aj.). Hlavním bodem jeho zájmu se však stalo rodné město a jeho okolí. Roku 1902 spoluzaložil městské muzeum a daroval mu své obsáhlé sbírky. K jeho samostatným pracím patří např.: *Libice, knížecí sídlo Slavníkovo* (Poděbrady 1901); *Obec Bobnice u Nymburka* (Bobnice 1900); *Rod rytířů Vaváků z Adlar* (Nymburk 1902); *Poděbrady po bitvě bělohorské* a další řada studií v časopise *Věstník Poděbradska* a v *Památkách archeologických*. Životním dílem je monografie *Pravěk Poděbradska* (1906). V posledních letech života se v Poděbradech těšil neobyčejné vážnosti jako přední občan a kulturní pracovník. Od roku 1912 byl i inspektorem sbírky pravěku v Národním muzeu v Praze a od roku 1919 předsedou *Svazu československých muzeí vlastivědných*. Fragment osobního fondu Jana Hellicha získal Literární archiv Národního muzea v letech 1948–1949. Odtud byl delimitován do Literárního archivu Muzea literatury (dříve PNP). Obsahuje pouze výsledky antropologických měření, které prováděl bratr Jana Hellicha Bohuslav. Je uložen v jednom archivním kartonu a podle jediné dopisnice je datován k roku 1927. Jan Hellich (1850–1931), Soupis osobního fondu, zpracovala Jana Bauernöplová, Praha 2002.

118 Rittersberg Hellichovi, 20. října 1838, Praha, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.

119 Nováček 1898, s. 209.

120 Idem.

121 Jan Kašpar Palacký, Reise nach Italien, ANM, fond František Palacký, kart. 24, inv. č. 912.

122 Nováček 1798, s. 210.

123 Jan Kašpar píše, že vyrazili 11. října. František Palacký píše, že odjeli v pátek 12. října. Jan Kašpar Palacký, Reise nach Italien, ANM, kart. 24, inv. č. 912 Nováček 1898, s. 211.

zcela zasněženého rána, přesto pokračovali do Zirlu a následně do Innsbrucku a 14. října dále do Steinachu u Brenneru, kde měli podle Palackého v pokoji na teploměru sedm a půl stupně a kde si Palacký zapomněl hodinky.[124] Špatné počasí je pronásledovalo až do Brixenu, kde se oteplilo a Palačtí si mohli z hospody *U Slona* vyjít do města na procházku. Při cestě do Bolzana měli v noci na cestě u Neumarktu potkat bavorskou královnu, která se vracela z Tridentu.[125] Následně překročili dnešní italskou hranici a 17. října dorazili do Tridentu, který Terezie podle Jana Palackého zhodnotila jako natolik špinavé město, že se bála vyjít ven z hospody *U Růže*.[126] František Palacký ale píše, že se prošli po městě a viděli kostel Santa Maria Maggiore a dóm na náměstí.[127] Jan Kašpar uvádí, že od Bolzana je slyšet pouze italština a stěžuje si na vysoké ceny v pohostinství. V poledne museli za krupicovou polévku a vařené kuře s játry zaplatit jeden a půl dvacetníku. K večeru dorazili do Verony, kde Jan píše, že se stále ještě pracuje na opevnění města. Hned se vydali navštívit amfiteátr. Tam právě vystupovala společnost akrobatů na koních. Jan vystoupil s otcem řadami sedadel až nahoru a odtud si prohlédl celou stavbu.[128] O dva dny později se nacházeli na březích Gardského jezera, kde sbírali kameny, dále pokračovali do Brescie,[129] Calcia a Treviglia, kde se matka i malá Mimi necítily dobře. Dvacátého čtvrtého října ráno spatřili řeku Addu u Cassana (Cassano Magno), kde Jan píše, že se Čechové pod králem Vladislavem I. v roce 1158 vyznamenali velkou statečností.[130] V poledne dorazili do Milána a ubytovali se v hostinci *U Kotvy* poblíž dómu.[131]

V Miláně pobývali od 21. do 27. října. Jan si zapsal, že mezi nejpozoruhodnější stavby města patří gotický dóm, Oblouk míru (*Arco della Pace*), jehož vyobrazení a popis si s sebou odváží, a *Gallerie de Cristoforis* s mnoha obchody. Během týdne stráveného v Miláně navštívili Pinakotéku Breru, kde se obdivovali *Zasnoubení Panny Marie* od Raffaela a *Abrahámovi a Hagar* od Guercina. Zašli rovněž do Ambrosiany. Tam viděli Raffaelův karton ke *Škole athénské*, dle Janových slov starou a velmi dobrou kopii *Leonardovy Poslední večeře* a *Ukřižování* od Guida Reniho. Mezi další památky, které navštívil sám s otcem, zmiňuje kostely sv. Vavřince (*San Lorenzo*) a sv. Ambrože (*San Ambrogio*), kde jej zaujal portikus, Stilichův sarkofág a sloupy z červeného porfyru se zlacením na hlavním oltáři.[132] Během milánského pobytu se Palacký rovněž setkal s vyslancem hrabětem Lützowem a hrabětem Pachtou. Terezii nebylo většinu času v Miláně dobře, a proto ji navštěvoval dr. Westinger.

Z Milána nepokračovali dolů na jih, do cíle své cesty, ale zvolili cestu přes Janov. Tuto odbočku lze vysvětlit drobnou poznámkou v Palackého zápiscích, ze které vyplývá, že původně měla rodina namířeno ještě do Nice. Tuto destinaci ale Palackému rozmluvil hrabě Lützow při jejich setkání v Miláně.[133] Dvacátého sedmého tedy odcestovali podél kanálu Naviglio Grande do Pavie, kde si prohlédli univerzitu, a následně do Voghery, kde přenocovali, jak dokládá účet z hotelu.[134] Za silného deště pokračovali přes Como do Janova, kde Jan a jeho sestra Marie poprvé ve svém životě viděli moře. Palacký k tomu dodává: *„děti u vytržení dívaly se na lodi po vodách létající, na vlny o břeh se obrážející…“*[135] Poslední říjnový den si Palacký s dětmi prohlédli v Janově Palazzo Ducale, kde je zajímal především velký a malý trůní sál bývalé Janovské republiky s mnoha obrazy. Poté navštívili bohatě zlacené

124 Nováček 1898, s. 211.
125 Jan Kašpar Palacký, Reise nach Italien, ANM, fond Franišek Palacký, kart. 24, inv. č. 912.
126 Idem.
127 Nováček 1898, s. 212.
128 Jan Kašpar Palacký, Reise nach Italien, ANM, fond František Palacký, kart. 24, inv. č. 912.
129 Brescia, hospoda U Císařského orla, účet za ubytování, 19.–20. října 1838, ANM, fond František Palacký, kart. 17, inv. č. 550.
130 Jan Kašpar Palacký, Reise nach Italien, ANM, fond František Palacký, kart. 24, inv. č. 912.
131 Milán, Auberge de L´Ancre de Antoine Mussida, účet za ubytování, 21. října až 27. října 1838, ANM, fond František Palacký, kart. 17, inv. č. 577.
132 Jan Kašpar Palacký, Reise nach Italien, ANM, fond František Palacký, kart. 24, inv. č. 912.
133 Nováček 1898, s. 213.
134 Voghera, 27. října až 28. října 1838, účet za ubytování, ANM, fond František Palacký, kart. 17, inv. č. 600.
135 Nováček 1898, s. 214.

pokoje jednoho soukromého paláce a s matkou se vydali na procházku nejhonosnějšími ulicemi Janova. Odpoledne se nalodili na parník *Marie Antoinetta*, který směřoval do Livorna. Po cestě měla matka i Mimi mořskou nemoc. Prvního listopadu v brzkých ranních hodinách opustili Livorno a po dvou hodinách plavby dorazili do Pisy. Zde se jim velmi líbilo, obešli všechny kostely, Campo Santo, obdivovali Šikmou věž a podnikli výlety za město, neboť Terezii se v mezičase udělalo lépe.[136] Své patrně udělalo také lepší ubytování v Grand Hotelu Royal l´Hussard.[137] Na své další cestě minuli Florencii – na oběd se zastavili ve Scale nedaleko San Miniata a přenocovali v Poggibonsi. Pátého listopadu dorazili do Sieny, kde jejich zvědavosti neušel dóm. Jan se zmiňuje, že měli možnost podívat se do sakristie na Pinturicchiovy malby oslavující život papeže Pia II., do kaple rodiny Chigi a na kůr zdobený dřevořezbami. Stejně jako Josef Hellich museli na své další cestě zdolat kopce kolem Radicofani, přenocovali na hranicích papežského státu a 7. listopadu se vydali kolem Bolsenského jezera, přes město Montefiascone, kde obědvali a chutnali proslulé víno, do *„špinavého"* Viterba. Osmého listopadu pokračovali kolem jezera Vico do městečka Ronciglione a následně do Baciana u Fiesole. Devátého listopadu dorazili mezi desátou a jedenáctou hodinou do Říma.[138]

Zde Janův cestovní deník končí a další informace musíme hledat v jiných archivních materiálech a korespondenci. Palačtí se po svém příjezdu do Říma ubytovali v Hôtelu Cesari,[139] ale hned 10. listopadu si najali za dvacet scudi měsíčně byt v ulici U Dvou řezníků 64 (Via de´due Macelli).[140] Je zajímavé, že římský pobyt není v Palackého zápiscích dokumentovaný mezi 10. listopadem 1838 a 9. březnem 1839. První informace po zdárném dosažení cíle se objevují až v březnu následujícího roku a dokumentují společný výlet Palackých a Hellicha na Vesuv.

↑ Obr. 13 / Jan Kašpar Palacký, hlava antické sochy, kresba uhlem, Archiv Národního muzea, fond František Palacký, č. kart. 24

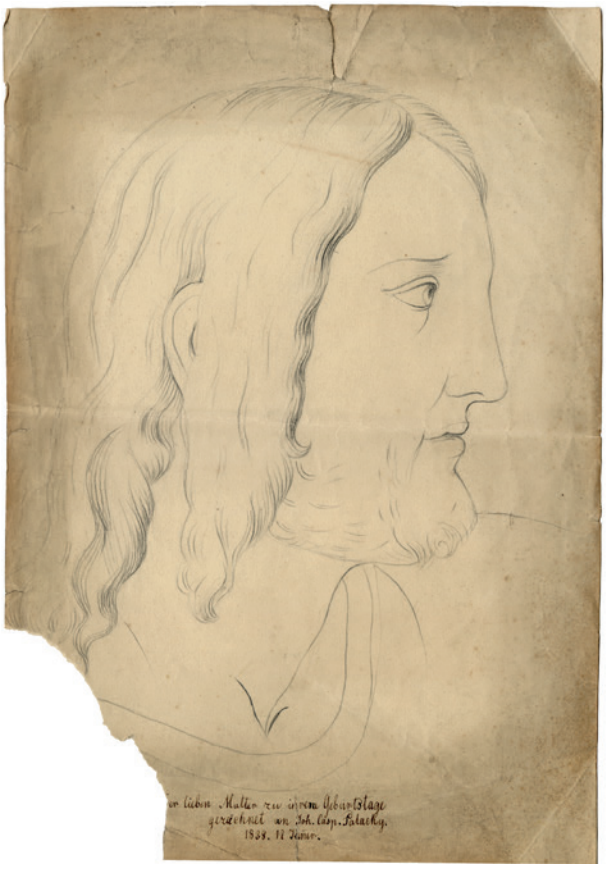
Palačtí a Hellich v Římě

Zimní měsíce bývají v Římě velmi deštivé a lze proto usuzovat, že během této doby se rodina snažila aklimatizovat v novém prostředí. To lze dovodit rovněž z dopisu Josefa Hellicha Rittersbergovi z 3. prosince 1838, ve kterém přítele informuje, že Palačtí jsou již dvacet dní v Římě. Mají k dispozici vyhovující byt a Palacké byla pronajata kvalitní harfa. Příznivé klimatické podmínky výrazně přispěly ke zlepšení jejího zdravotního stavu. Co se jeho vlastních záležitostí týče, vyjadřuje potěšení nad tím, že se obrazu *Madona di Foligno* dostalo žádoucího umístění, a slibuje, že k novému roku zašle další malby, mezi nimiž bude i dříve zmiňovaná *Galatea*. Rittersbergovi také sděluje, že byl v září osloven knížetem Metternichem s objednávkou kreseb zachycujících svatého Petra a Pavla podle Raffaelových fresek. Závěrem poukazuje na institucionální proměnu uměleckého vzdělávání ve Štýrském Hradci, kde byla dosavadní kreslířská škola povýšena na Akademii. Jejím ředitelem se od září téhož roku stal Hellichův římský přítel Joseph Ernst Tunner, jenž bude tuto funkci vykonávat za roční plat 1400 zlatých.[141]

136 Jan Kašpar Palacký, Reise nach Italien, ANM, fond František Palacký, kart. 24, inv. č. 912.
137 Pisa, Grand Hotel Royal l´Hussard, účet za ubytování, ANM, fond František Palacký, kart. 17, inv. č. 588.
138 Jan Kašpar Palacký, Reise nach Italien, ANM, fond Franišek Palacký, kart. 24, inv. č. 912.
139 Řím, Hôtel Cesari, účet za ubytování, ANM, kart. 17, inv. č. 593.
140 Nováček 1898, s. 214.
141 Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi, 3. prosince 1838, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.

Dobu bezprostředně po začátku roku 1839 máme doloženou Hellichovým dopisem Rittersbergovi z 6. ledna 1839. Obraz *Galatey* je hotov a Hellich jej hodlá zaslat do Prahy. Je přibližně o polovinu větší než *Madonna di Foligno* a podle Hellichova vlastního hodnocení představuje mimořádně zdařilou práci, jíž věnoval po většinu uplynulého roku maximální péči a soustředění.[142] V další části svého psaní se věnuje plánované cestě domů. Na závěr zahraniční studijní cesty je povinen absolvovat cestu po Francii a Německu a o svých plánech proto informuje Rittersberga. Předpokládá odjezd z Říma na konci dubna, přičemž v březnu hodlá navštívit Neapol. Na trase do severní Itálie se zamýšlí zastavit v Perugii, Florencii, Pise, Bologni a Miláně. Z Milána plánuje pokračovat ke Comskému jezeru a dále přes Švýcarsko do Schaffhausenu a Kostnice, odkud hodlá cestovat přes Freiburg a Štrasburk až do Paříže. V Paříži předpokládá, že zůstane nejméně dva měsíce, a to vzhledem k významným galeriím a muzeím, která zde chce důkladně navštěvovat. Následně zamýšlí pokračovat do severního Německa a intenzivně se věnovat studiu umění v Kolíně nad Rýnem, Berlíně a Drážďanech. Současně konstatuje, že finanční částka ve výši 200 zlatých, kterou mu přidělila Společnost, stěží postačuje na cestu do Paříže. Opírá se přitom jak o zkušenosti jiných cestovatelů, tak o vlastní zkušenost z cesty z Prahy do Říma, která jej i přes značnou úspornost stála stejnou sumu. Z tohoto důvodu se obrací na své mecenáše s žádostí o poskytnutí dalších finančních prostředků nezbytných k realizaci plánované cesty.[143]

U Palackých máme zimní měsíce v Římě 1839 dokumentované dvěma archivními materiály. První se týká narozenin Terezie Palacké, která od svého syna Jana dostala k této příležitosti dvě vlastnoruční kresby představující hlavu antické sochy a hlavu Krista **(obr. 13; obr. 14)**. Obě práce jsou opatřeny stejným věnováním: *„Milé matce k jejím narozeninám / nakresleno Janem Kašparem Palackým / 1838 12. ledna“*.[144] Druhý a poslední dokument se týká návštěvy Terezie Palacké u papeže Řehoře XVI. dne 24. února 1839 **(obr. 15)**.[145] Den poté dostala manželka Františka Palackého od Hellicha malý olejový obrázek *Madony s dítětem*, který malíř krátce předtím dokončil a který dodnes zdobí salon rodiny Palackých

↑ Obr. 14 / Jan Kašpar Palacký, hlava Krista, kresba uhlem, Archiv Národního muzea, fond František Palacký, kart. 24, inv. č. 881

↑ Obr. 15 / Potvrzení o přijetí Terezie Palacké u papeže Řehoře XVI. dne 24. února 1839, Archiv Národního muzea, fond František Palacký, kart. 21, inv. č. 776

142 Josef Vojtěch Hellich, Triumf Galatey, kopie podle Raffaela z Villy Farnesina v Trastevere, olej na plátně, 1838, 158 x 116 cm (s rámem), prodáváno v aukci Allgäuer Auktionshaus, 14. července 2012, lot 01971.

143 Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi, 6. ledna 1839, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.

144 *Der lieben Mutter zu ihrem Geburtstage / gezeichnet von Joh. Caspar Palacky / 1838 12 Januar.* Kresby Jana Kašpara Palackého k narozeninám Terezii Palacké dne 12. ledna 1839, ANM, fond František Palacký, kart. 24, inv. č. 881.

145 Potvrzení o přijetí Terezie Palacké u papeže Řehoře XVI. dne 24. února 1839, ANM, fond František Palacký, kart. 21, inv. č. 776.

↑ Obr. 16 / Josef Vojtěch Hellich, Panna Marie s Ježíškem, 1839, olej na lepence přichycené na dřevěné destičce, 30,5 x 27,7 cm (s rámem), Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2-143067

v MacNevenově paláci **(obr. 16)**.[146] Hellich se v dopise bratrovi z 20. ledna 1839 vyznává ze své náklonnosti k rodině Palackých: *„Nemohu jinak, než o této znamenité rodině mnoho pozoruhodného napsat. Své večerní hodiny trávím většinou v jejich kroužku, hovoříme jenom česky a nezřídka se mi zdá, že jsem ve vlasti. Dobrá paní se mírnou zimou velmi zotavila.“*[147] V dalším psaní rodině o měsíc později ještě dodává, že *„se mají tak rádi, jak jen přátelé rádi se mít mohou.“*[148]

146 Josef Vojtěch Hellich, Panna Marie s Ježíškem, 1839, olej na lepence přichycené na dřevěné destičce, 30,5 x 27,7 cm (s rámem), Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2-143067.
147 Dyk 1950–1956, s. 40.
148 Dyk 1950–1956, s. 41.

Palačtí a Hellich v Neapoli

Na začátku března 1839 se celá rodina Palackých spolu s Hellichem přesunula do Neapole. Na cestu z Říma vyrazili časně ráno v sobotu 9. března vozem taženým čtyřmi koňmi, který pro ně zajistil Hellich za čtyřicet dva scudi. První zastávku učinili v Albanu, kde poobědvali, a poté pokračovali přes Genzano (Genzano di Roma) a Velletri až do Cisterny (Cisterna di Latino), kde přenocovali. Následujícího dne, v neděli 10. března, dorazili v poledne do Terraciny, tedy do poloviny své cesty. Po obědě vystoupili k rozvalinám Theodorichova paláce (*Montegiove*, *Tempio di Giove Anxur*), odkud se jim naskytl výhled na moře. Odtud pokračovali přes Fondi a Itri a večer dorazili do Formie. V pondělí 11. března vstávali o půl čtvrté ráno a v půl šesté vyjeli dále. V poledne dorazili do Capuy, kde si prohlédli katedrálu, a kolem šesté hodiny večerní přijeli do Neapole. Zde se ubytovali v hostinci U Květin (*Dei Fiori*) na ulici Floreňťanů (de' Fiorentini) a povečeřeli v tratorii U Herkula (*Trattoria del Ercole*) na Toledské ulici.[149]

Hellichovi dorazil někdy v této době dopis od Rittersberga, který jej nadšeně informoval, že jeho žádost o navýšení příspěvku na cestu do Francie a Německa byla přijata. Vincenzo Camuccini navíc vystavil Hellichovi krásné vysvědčení, které Rittersberg předloží na příští schůzi. Originál mu schová, než se vrátí. Jednalo se o Camucciniho dobrozdání jakožto generálního inspektora papežské galerie, že jemu předložená kopie Raffaelovy *Galatey* je v kresbě i v barvě věrnou kopií a na obrazech vlastní Hellichovy invence, že poznal *„nejvýtečnějšího genia pro malířství“*. O velikonočním týdnu bude mít Společnost výstavu, tentokrát bez slosování. Na závěr píše: *„Milému příteli Palackému a jeho manželce vyřiďte, prosím, ode mne a mé dcery srdečné pozdravy a řekněte mu, že nejpozději do 20. tohoto měsíce pošlu jemu a Csörnigovi*[150] *do Milána poslední listy jeho Dějin.“*[151]

Palačtí a Hellich se v Neapoli zdrželi do 11. dubna. V této době podstoupila Terezie Palacká dvacet léčivých koupelí v ohřáté mořské vodě, které ji měly pomoci nastolit lepší zdraví.[152] Palacký se sám v této věci angažoval, ženu doprovázel a domlouval jí koupele v lázních Castello Nuovo nebo v lázních Belle Donne. S Hellichem najali společné bydlení – byt ve čtvrti Chiaia ve Via Carminiello 4. Společně obcházeli neapolské památky a muzea. Dvanáctého března navštívili Královskou vilu (*Villa Reale*), o den později vyhlídku na skále Posilipo na cestě do Pozzuolo. Palacký si sám vyjel na Vesuv šestnáctého března. O čtyři dny později navštívil se synem Bourbonské muzeum (dnešní Národní archeologické muzeum), kde obdivovali vykopávky z Pompejí a Herkulanea. Celá rodina se do Pompejí podívala v sobotu 23. března. Vyjeli v jedenáct hodin dopoledne – po manželčině lázni – a vrátili se v osm hodin večer. Jeli přes Portici, Tore del Greco a Tore Annunziata. V Pompejích strávili dvě hodiny. V neděli 24. března je krásné počasí vylákalo na výlet do Pozzuoli, kde navštívili chrám Jupitera Serapisa a Flaviův amfiteátr. Na oslech vystoupili na sopku Solfataru, kde viděli stoupat sirné výpary. Hellich ve shrnujícím dopise matce z 18. dubna 1839 napsal, že Pompeje navštívil několikrát také sám, aby spatřil vykopané město a prozkoumal stavby a malby.[153] Máme doloženo, že Hellich studoval vizuální prameny týkající se pompejských vykopávek již dříve. Z časopisu *Kunstblatt*, ročník 1829 a ročník 1831, si okopíroval ilustrace nově objevených pompejských mozaik *Bitva Alexandra Velikého a Dareia*[154] a *Héra*

149 Nováček 1898, s. 216–217.
150 Karl Czoernig (1804–1889), svobodný pán z Černous, diplomat, od roku 1834 v Miláně sekretář prezidia lombardské zemské vlády u guvernéra, hraběte Františka z Hartigu.
151 Rittersberg Hellichovi, 11. března 1839, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
152 Dyk 1950–1956, s. 42.
153 Dyk 1950–1956, s. 43.
154 Josef Vojtěch Hellich, Bitva Alexandra Velikého a Dareia – kopie podle ilustrace z časopisu Kunstblatt, kresba perem, na pauzovacím papíře, 170 x 340 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21324.

↑ Obr. 17 / Josef Vojtěch Hellich, Dvě postavy italských žebráků, kresba tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 243 x 200 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9746

přichází za Diem na horu Ida[155] a podle Heinricha Meyera scény *Venuše chrání Parida před Menelaem* a *Priam žádá Achilla o Hektorovu mrtvolu*.[156]

Protože krásné počasí vydrželo až do pondělí 25. března, bylo rozhodnuto, že celá společnost vyrazí na výlet na Vesuv. V devět hodin dopoledne vyjeli z Neapole do Resiny, kde si najali dva průvodce se čtyřmi koňmi a jedním oslem. Přibližně kolem poledne dorazili k obydlí poustevníka. Zde se konalo lehké občerstvení sestávající z vína, chleba, sýra, pomerančů a fíků. Terezie s Mimi zůstaly na místě. Palacký pokračoval spolu s Hellichem a synem Janem dál přibližně hodinu k patě kráteru. Odtud vystoupali po lávovém podloží směrem k vrcholu, přičemž byli nuceni opakovaně odpočívat vzhledem k nestabilitě terénu — ztvrdlá láva se pod jejich nohama sesouvala. V blízkosti vrcholu vystupovaly z nitra sopky horké sirné plyny. Skupina obešla přibližně polovinu kráteru a pozorovala okolní krajinu, mimo jiné zasněžené abruzzské Apeniny, Pompeje, Messinský průliv i ostrovy Procida a Ischia. Sestup proběhl rychleji a kolem čtvrté hodiny odpolední byli zpátky u poustevníka. Z Resiny poté pokračovali pěšky do Portici, jelikož požadovanou cena za dopravu shledali jako nepřiměřenou. V Portici si najali vozík s jedním koněm, jenž je následně dopravil zpět do Neapole.[157] Hellicha inspirovala krajina kolem Vesuvu v akvarelu na téma *Sv. Kateřina Alexandrijská unášena anděly na horu Sinaj*. Zatímco kompozice a figury se odvolávají na malbu téhož tématu od Heinricha Antona Mückeho z roku 1836, jež Hellich znal, neboť si ji okopíroval v dochované kresbě z Národní galerie,[158] krajinná scenérie jednoznačně čerpá z Hellichovy znalosti kampánské krajiny.[159]

Na konci března přišel Hellichovi dopis z Prahy. Rittersberg Hellicha informoval, že oba ohlášené Hellichovy obrazy bohužel zatím nedorazily a výstava Společnosti již začne za pár dní. Jediný obraz od Hellicha, který se na výstavě objeví, bude tedy kopie *Madonny di Foligno*. Hellich patrně dříve informoval *Spolek pro pěstování hudby církevní v Čechách* o vydání Sbírky církevní hudby (*Raccolta di musica ecclesiastica*), která začíná skladbou *Missa Papae Marcelli*. Rittersberg nyní prosí, aby Hellich tuto mši neprodleně opatřil a při první příležitosti zaslal. Palackému má dát vědět, že byl vytištěn poslední arch jeho *Dějin* a že zítra nebo pozítří jej zašle Csörnigovi do Milána. Dodává: *„Bůh ochraňuj je všechny a zvláště jeho, pro vlast a české dějiny a literaturu tak cennou hlavu. To je konečně jednou muž, na kterého jako na učence a člověka může být pyšný každý Čech. Všemi ceněný a milovaný.“*[160]

Začátek dubna přivítal Hellich výletem do Paesta, starořeckého města boha Poseidóna. Jel sám a svá pozorování zaznamenal na několika kresbách. Prvního dubna vyjel poštovním vozem z Neapole a dojel do Salerna. Salernský přístav s rybářskými bárkami a skalnatou krajinu kolem si zakreslil do svého náčrtníku.[161]

155 Josef Vojtěch Hellich, Héra přichází za Diem na horu Ida, kresba perem, na pauzovacím papíře, 348 x 242 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21396

156 Josef Vojtěch Hellich, Venuše chrání Parida před Menelaem, Priam žádá Achilla o Hektorovu mrtvolu – Heinrich Meyer podle, kresba perem, na pauzovacím papíře, 390 x 234 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21325.

157 Sklenář 1989, s. 106–111.

158 Josef Vojtěch Hellich, Sv. Kateřina Alexandrijská unášena anděly na horu Sinaj – Heinrich Anton Mücke podle (1836), kresba tužkou a perem, malba tuší, na papíře, Praha, Národní galerie, inv. č. K 40384.

159 Josef Vojtěch Hellich, Sv. Kateřina Alexandrijská unášena anděly na horu Sinaj, kresba tužkou, kolorováno, na nahnědlém papíře, 378 x 453 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21416.

160 Rittersberg Hellichovi, 29. března 1839, Praha, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.

161 Josef Vojtěch Hellich, Salerno přístav, Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 196 x 120 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20 547/11.

↑ Obr. 18 / Josef Vojtěch Hellich, Chrámy v Paestu, Náčrtník – studie z Itálie, kresba tužkou, na papíře, 120 x 196 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20547

Druhého dubna vyrazil do Paesta. Popis místa obšírně vylíčil v dopise matce, kde se dozvídáme, že kdysi slavné město je dnes opuštěné, protože má špatný vzduch: *„Jen několik domků zde zůstalo, lidé plouží se za cestujícím, půl mrtví, než živí a žebrají o dárek.“*[162] V jednom z dochovaných náčrtníků dokumentujeme Hellichovu kresbu italských žebráků, která mohla vzniknout právě na tomto místě **(obr. 17)**.[163] V Paestu si Hellich zakreslil zbytky tří chrámů pocházejících z první poloviny 6. století př. n. l. Chrámy, jež byly zasvěceny Héře, Apollónovi a Athéně, pokládal za nejzajímavější, které kdy v životě viděl **(obr. 18)**:[164] *„Těžko jsem se od těchto nádherností loučil, ale nevydrží se tam déle než tři nebo čtyři hodiny. První hodinu měl jsem těžkou hlavu, žaludek mne začal tlačit a cítil jsem nevolnost, ale přece jsem to vydržel čtyři hodiny.“*[165] Cestu ze Salerna zpět do Neapole podnikl po mořském břehu. Po šesti hodinách chůze po pěšině, jež byla uměle vytesána ve skalách nad mořem, dorazil k poledni do Amalfi: *„Bylo to poprvé, co jsem viděl moře v plné bouři, vlny byly tak prudce do skal, že nebylo slyšet nic než vytrvalé hřmění.“* Toto rozbouřené moře Hellicha v Amalfi poněkud vytrestalo, neboť *„řádění vln, které se vrhaly proti skalám ve výši věží“*, zakusil na vlastní kůži. Když se pokusil přejít silnici, neodhadl správný moment a *„vlna vysoká jako dům… s pískem a kamením“* převalila se přes něj. Druhé vlně již utekl, ale píše, že byl i tak *„nasolený jako slaneček“*. Způsobil tak všeobecné obveselení místních, kteří jej ale v hostinci usušili a nakrmili. Píše, že zůstal do třetí hodiny odpolední. Někdy v této době si musel naskicovat skalnaté pobřeží v Amalfi **(obr. 19)**.[166] Poté si najal vůdce a osla, dojel do Castello a Mare, kde přenocoval a druhý den ještě navštívil Pompeje a Herkulaneum.[167]

Po Hellichově návratu o čtyři dny později onemocněl Jan Palacký zimnicí a ani paní Terezie se necítila dobře. Pátého dubna hledal Palacký s Hellichem nový byt, neboť se pohádali s majitelem, a nakonec museli vzít zavděk ubytováním v hostinci Speranzella. Janova zimnice se zhoršila, a proto v sobotu 6. dubna zůstal doma s otcem, zatímco Terezie s Mimi a s Hellichem vyrazili za městské brány. V neděli se Janovi ulevilo a mohl vyjít s otcem na hrad Pizzofalcone do čtvrti San Fernando, Terezie vyjela s dcerou a Hellichem k poustevně kamaldulů (*Eremo dei Camaldoli*) nad Neapol a vrátila se až za soumraku. Zde byl Hellich podle informací z dub-

162 Citace viz. Sklenář 1989, s. 110.
163 Josef Vojtěch Hellich, Dvě postavy italských žebráků, kresba tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 243 x 200 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9746.
164 Josef Vojtěch Hellich, Chrámy v Paestu, Náčrtník – studie z Itálie, kresba tužkou, na papíře, 120 x 196 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20547.
165 Citace viz. Sklenář 1989, s. 110.
166 Josef Vojtěch Hellich, Amalfi, Náčrtník – studie z Itálie, kresba tužkou, na papíře, 120 x 196 mm, datováno 3. dubna 1839, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20547.
167 Dyk 1950–1956, s. 45–46.

↑ Obr. 19 / Josef Vojtěch Hellich, Amalfi, Náčrtník – studie z Itálie, kresba tužkou, na papíře, 120 x 196 mm, datováno 3. dubna 1839, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20547

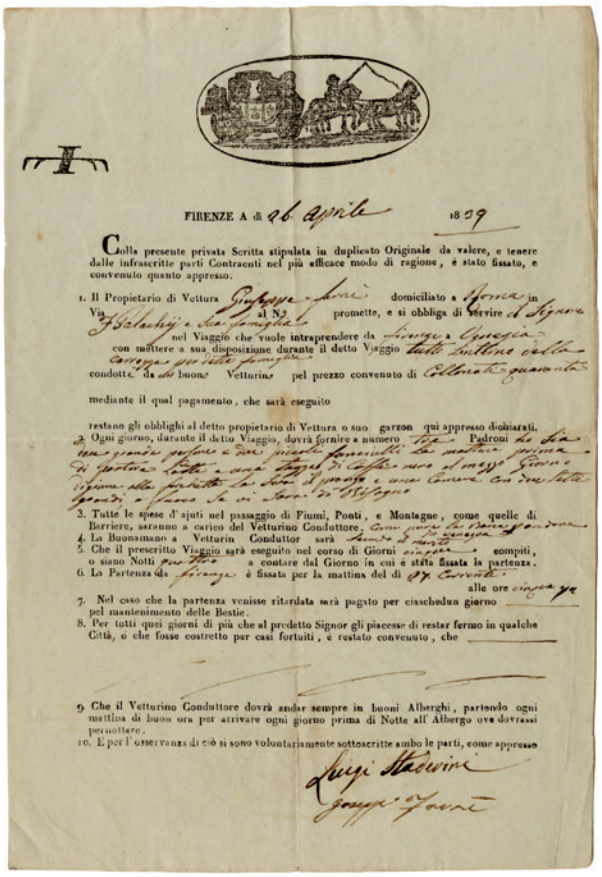
nového dopisu matce již 19. března, neboť mu výlet na den jeho jmenin zařídil Palacký.[168] Mohl tedy Terezii s dcerou posloužit jako dobrý průvodce.

V pondělí 8. dubna podstoupila Terezie Palacká poslední, dvacátou koupel. Palacký se vydal s Hellichem do Pozzuoli, přístavního města západně od Neapole, dále do Kumy, proslulé věštírnou Kumské Sibyly, a nakonec do Baje, římského lázeňského letoviska. Hellich v dopise matce z dubna 1839 líčí, že zde byla ve starověku Elysejská pole a že je to nejkrásnější krajina na světě.: *„Zde žili staří Římané svým luxusem. Nyní nevidět než ruiny chrámků, divadel a jiných staveb, pravý obraz pomíjivosti.“*[169] Palacký si v zápiscích chválil nejprve dobré počasí, které se později pokazilo vlhkým a chladným větrem. Hellich se u Bacoli rozloučil a sám se čtyřmi najatými muži jel lodičkou na Ischii, kde vystoupal na vyhaslou sopku Epomeu a navštívil zdejší klášter vytesaný ve skále.[170] Poslední výlet podnikl na vedle ležící ostrov Procida, kde se podle Hellicha ženy šatily jako Řekyně. Devátého dubna se Palacký vypravil se synem ještě naposledy do Pompejí a Herkulanea. Poslední den v Neapoli, 10. dubna, strávila Terezie na nákupech s Hellichem, zatímco Palacký zůstal doma s dětmi. Z Neapole do Říma se vydali za špatného počasí 11. dubna, až pozdě v noci dojeli na hranici papežského státu. Palacký k tomu poznamenal, že *„paní omdlévala téměř“*. V pátek 12. dubna dojeli v šest hodin večer k římské bráně.

Příjezd do Říma znamenal pro Palacké další loučení, chystali se již pomalu na cestu do Prahy. Třináctého šla Terezie s Mimi, Janem a Hellichem do baziliky sv. Petra. Po poledni kupovali starožitnosti, kameny, mozaiky, perly a rytiny. Čtrnáctého dubna strávil Palacký celý den pochůzkami po Římě, a když se večer vrátil, *„našel doma opět Hellicha“*. O den později šli všichni do baziliky sv. Petra, pak společně do Vatikánských muzeí prohlédnout si etruskou sbírku. Palacký

168 Dyk 1950–1956, s. 44.
169 Dyk 1950–1956, s. 43–44.
170 Dyk 1950–1956, s. 46.

se posléze odebral k Hellichovi *„ke spořádání věcí u něho nechaných“*. Večer se u Palackých loučili Hellich, Joseph Schönemann, Jan Bravo a Dr. Johann Hartmann.[171] V úterý 16. dubna ráno se přišel ještě jednou rozloučit Hellich, který své přátelé doprovodil až na Milvijský most (*Pontemolle*). Zde se jejich cesty na čas rozdělily. Palačtí mířili nejprve do Florencie, kterou na své cestě do Říma vynechali, neboť dali přednost cestování parníkem, a dále domů do Prahy. Hellicha čekala ještě studijní cesta do Francie, Německa a zcela neplánovaně také do Londýna.

FIRENZE A dì 26 aprile 1839

Colla presente privata Scritta stipulata in duplicato Originale da valere, e tenere dalle infrascritte parti Contraenti nel più efficace modo di ragione, è stato fissato, e convenuto quanto appresso.

1. Il Propietario di Vettura Giuseppe Sarti domiciliato a Roma in Via al N.° promette, e si obbliga di servire il Signore Palacky e sua famiglia nel Viaggio che vuole intraprendere da Firenze a Venezia con mettere a sua disposizione durante il detto Viaggio tutto sufficiente della Carrozza per sette persone condotte da due buoni Vetturini pel prezzo convenuto di Scudi sei guaranta

mediante il qual pagamento, che sarà eseguito

restano gli obblighi al detto propietario di Vettura o suo garzon qui appresso dichiarati.

2. Ogni giorno, durante il detto Viaggio, dovrà fornire a numero tre Padroni due buone materasse e due piccole [illegible] una materassa prima di partire tutte e una [illegible] di Caffè nero al mezzo Giorno, e ogni sera alla perfetta [illegible] di pranzo e una Candela di due [illegible] per ciascheduno, e fuoco se vi sarà di bisogno.

3. Tutte le spese d'ajuti nel passaggio di Fiumi, Ponti, e Montagne, come quelle di Barriere, saranno a carico del Vetturino Conduttore, Con [illegible]
4. La Buonamano a Vetturin Conduttor sarà [illegible]
5. Che il prescritto Viaggio sarà eseguito nel corso di Giorni cinque compiti, o siano Notti quattro a contare dal Giorno in cui è stata fissata la partenza.
6. La Partenza da Firenze è fissata per la mattina del dì 27 Corrente alle ore cinque ½

7. Nel caso che la partenza venisse ritardata sarà pagato per ciaschedun giorno [illegible] pel mantenimento delle Bestie.
8. Per tutti quei giorni di più che al predetto Signor gli piacesse di restar fermo in qualche Città, o che fosse costretto per casi fortuiti, e trattato convenuto, che [illegible]

9. Che il Vetturino Conduttore dovrà andar sempre in buoni Alberghi, partendo ogni mattina di buon ora per arrivare ogni giorno prima di Notte all'Albergo ove dovrassi pernottare.
10. E per l'osservanza di ciò si sono volontariamente sottoscritte ambo le parti, come appresso

Luigi Stadwini
Giuseppe Sarti

↑ Obr. 20 / Jízdenka na jméno Františka Palackého s rodinou z Florencie do Benátek, 26. dubna 1839, Archiv Národního muzea, fond František Palacký, kart. 1, inv. č. 23

Poslední dny v Římě

Palacký se Hellichovi ozval hned o několik dní později z Florencie: *„Milý příteli, považuji za svou povinnost podat Vám o nás zprávu, neboť jsem přesvědčen, že Vás potěší. Po předem stanovené šestidenní cestě jsme dorazili 21. dne večer šťastně na místo, sice ne zcela bez nehody, ale přesto v dobré náladě a spokojeni. Nehoda potkala naši Mimi u Nepi, když si při zabouchnutí okna vozu silně poranila prst, takže úplné uzdravení, navzdory použitým prostředkům, zatím nelze tak brzy očekávat.“*[172] Palacký uvádí, že po většinu cesty panovalo příznivé počasí, které umožnilo plně vnímat krásy krajiny. Zvláštní pozornost věnoval vodopádům u Terni, jejichž mohutnost předčila jeho očekávání.[173] Silný dojem na něj rovněž učinilo údolí u Foligna v podvečerním osvětlení. Vedle přírodních scenérií připomíná i památky, zejména Peruginovy fresky v Perugii a kyklopské hradby v Cortoně. *„Při těchto zážitcích jsme na vás často mysleli, jak si jistě dokážete představit, vzpomenete-li si, že jsme je dříve byli zvyklí sdílet s Vámi. Jestli vám toto přiznání nebude nepříjemné, musím dodat, že zejména má žena a dcera postrádaly vaši přítomnost – já sám jsem se o tom zmiňoval poněkud střídměji. Není třeba zvlášť připomínat, že Vás všichni srdečně pozdravují… Dejte o sobě brzy vědět, alespoň než se vydáte na velkou cestu…“*[174] Z Florencie se Palačtí vydali do Benátek, jak dokládá jízdenka z vetturina, datovaná na 26. dubna 1839 **(obr. 20)**.[175]

Hellich na Palackého dopis odpověděl o pět dní později neméně vřelými slovy: *„Jestliže v životě existuje něco blaženého, co povznáší bytí, pak to jistě spočívá v porozumění ušlechtilým citům a vzájemné důvěře. Kolik důkazů tohoto druhu jste mi Vy a Vaše paní prokázali, mi zůstane navždy v paměti. Jistě mi to poslouží jako povzbuzení k tomu, abych vedl to, co bylo započato, k větší zralosti.“* Lituje, že nemůže psát s obvyklou veselostí, neboť odchod z Říma se blíží, a přestože se ho jeho zdejší přátelé snaží rozveselit, nedaří se to zcela. Přibližuje také Palackému, že jeho cestovní trasa povede přes Perugii, Florencii, Pisu, Livorno, odtud parníkem do Janova a pak do Milána.[176] Poslední Hellichův dopis z Říma adresovaný Rittersbergovi nese datum 5. května 1839. Zde se tajemníkovi Společnosti vlasteneckých přátel umění svěřuje, že Fried-

171 Doktor Johann Hartmann (1798–1856), syn lékaře z Karlových Varů, Bolzanův žák, působil v Římě jako osobní lékař princezny Šarloty Dánské. Po polovině května 1837 se na něj Palacký obrátil se žaludečními problémy (1784–1840). Kořalka 2003, s. 182, 200.

172 Palacký Hellichovi, 24. dubna 1839, Florencie, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).

173 Při své první cestě do Itálie litoval v dopise manželce z 5. dubna 1837, že neměl dost času tyto tak zvané Mramorové kaskády navštívit. Kořalka 2003, s. 179.

174 Idem.

175 Jízdenka na jméno Františka Palackého s rodinou z Florencie do Benátek, 26. dubna 1839, ANM, fond František Palacký, kart. 1, inv. č. 23.

176 Hellich Palackému, 29. dubna 1839, Řím, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).

↑ Obr. 21 / Josef Vojtěch Hellich, Civita Castellana, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, datováno 7. května, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/20

rich Overbeck vyznamenal Hellicha *„… cenným listem… věřím, že Vám jeho obsah udělá radost. Také se nechci tajit přáním, aby se psaní tak proslulého muže stalo veřejným listem, aby s ním bylo seznámeno naše vlastenecké posluchačstvo. Opakuji, že to vidím jako velké vyznamenání.“* Zdá se, že se Overberk o Helicha zajímal, neboť ho sám navštívil v červenci 1838 a v únoru 1839.[177] Sbírku církevní hudby, o které si psali v předchozí korespondenci, daruje Hellich ctěnému Spolku pro pěstování hudby církevní v Čechách. *Mši papeže Marcela* přiveze do Prahy František Palacký.[178] V dopise matce píše, že ji po svém návratu do Prahy navštíví Terezie Palacká, která si ji už dlouho přeje poznat. Dodává, že začátkem května pošle do Prahy část svých zavazadel a přiloží k nim několik věcí Palackých, které v Římě zapomněli.[179]

Hellichova cesta do Francie

Hellich opustil Řím 6. května 1839. Těsně před odjezdem jej navštívil vyslanec hrabě Lützow a vybavil jej dvěma doporučujícími listy. První byl adresován monsignoru Ingresovi, řediteli Francouzské akademie v Římě, a hrabě v něm ředitele žádá *„o několik slov pro Paříž ve prospěch Josefa Hellicha z Čech, který je dosud stipendistou českých zemí. P. Hellich je malíř historických obrazů, má nadání a touhu být členem dobré školy. Dříve, než se vrátí do vlasti, která je i mojí vlastí, doporučili mu jeho ochránci, aby odjel do Francie, aby zde mohl obdivovat Vaše poklady a poznal Vaše pokroky.“*[180] Druhý list byl určen hraběti Apponymu, rakouskému vyslanci v Paříži, kde je poznamenáno, že Hellich byl v Praze učitelem kreslení u nešťastné králov-

177 Dyk 1950–1956, s. 47.
178 Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi, 5. května 1839, Řím, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
179 Dyk 1950–1956, s. 46.
180 Dyk 1950–1956, s. 49.

ské rodiny, dokud bydlela na Hradčanech. Vyslanec kromě doporučujících listů vybavil Hellicha rovněž cestovním pasem s reprezentační rytinou státního znaku a svého erbu, v němž žádal, aby všechny úřady poskytly Hellichovi svobodný a nerušený přechod a v případě potřeby pomoc. Za dobu svého putování zpět do vlasti nasbíral Hellich celkem třicet devět razítek.[181] Stejně jako v Praze, i v Římě se přátelé s Hellichem rozloučili básní, jejíž jedna pasáž zněla: *„… spěj pak z našeho milého prostředí – na zlatých křídlech svého genia – krásná budiž tvoje dráha – roh hojnosti vyprázdniž – bohyně štěstí na syna Múz.“*[182]

Hellichovo putování Itálií a Švýcarskem máme dokumentováno několika studijními kresbami. S datem 7. května 1839 se v Hellichově náčrtníku nacházejí dvě studie. První dokumentuje akvadukt v Narni, takzvaný *Ponte di Agosto*.[183] Druhá studie stejného data zobrazuje architekturu mostu zvaného *Ponte Clementino* v Civita Castellana **(obr. 21)**.[184] Druhý den cestování se tedy Hellich nacházel v třetině cesty do Florencie, kde strávil šest dní. Florentský pobyt máme dokumentovaný dvěma datovanými kresbami z 13. května 1839. První dokládá Hellichův zájem o kapli rodiny Brancacci v kostele Santa Marie del Carmine, konkrétně jej zaujaly scény *Disputace se Šimonem Mágem* od Filippina Lippiho a *Vzkříšení Tabity* od Masolina **(obr. 22)**.[185] U druhé se domníváme, že se jedná o interiér florentského Musea Bargello.[186] V Hellichově náčrtníku z Muzea literatury evidujeme také kresbu karmelitánů s popisem barvy jejich ošacení **(obr. 23)**. Lze dovozovat, že kresba vznikla právě ve Florencii u tohoto karmelitského chrámu.[187] Hellich se z Florencie ozval také matce, které v listu z 12. května píše: *„Jakkoli se nemohu dočkat, až přijde čas, že budu zase mezi vámi, přece bylo těžké opustit Řím. Ponesu Řím vždy ve svém srdci, neboť jsem se tam mnoho naučil, nejen jako umělec, ale také jako člověk.“*[188]

↑ Obr. 22 /Josef Vojtěch Hellich, Florencie – kaple Brancacci v kostele Santa Marie del Carmine, Náčrtník – studie z Itálie, Německa, Čech, kresba tužkou, kolorováno, na papíře, 219 x 278 mm, datováno 13. května 1839, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20544 s. 2

Zevrubný popis Hellichovy cesty se dochoval v dopise Rittersbergovi z 6. června 1839. Jak sám napsal, tato cesta patřila k těm nejkrásnějším, které zažil: *„Od mého odjezdu z Říma 6. května jsem trávil čas velmi aktivně, neboť má cesta vedla přes Terny, Asissi, Perugiu, Florencii. Florencii jsem věnoval 6 dní, abych ještě jednou viděl její krásy a rozloučil se. Z Florencie jsem se směle vydal do Pisy, bohužel počasí bylo tak deštivé, že jsem se po jednom dnu pobytu přesunul do Livorna, abych se nalodil na parník do Janova. Šlo to podle plánu, za dvě hodiny jsme opustili přístav a za 12 hodin jsme zakotvili v Janově. Byla neděle 5 hodin ráno. Nebe bylo jasné, vycházející slunce se nám smálo vstříc. Podle rady průvodce jsem si ze všeho nejdřív prohlédl paláce zevnitř. Okázalá nádhera, prosperita a zámožnost rodin, ale co se týče umění, nenaskytlo se tam nic. Jsou to jen obchodníci, kteří se starají pouze o peníze.“* Dále konstatuje: *„Vynahradil jsem si to však ve velkém v Pavii – krásná sbírka obrazů rodiny Malaspina – a ještě*

181 Dyk 1950–1956, s. 50.
182 Idem.
183 Josef Vojtěch Hellich, Narni – Ponte di Agosto, Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 196 x 120 mm, datováno 7. května 1839, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20 547.
184 Josef Vojtěch Hellich, Civita Castellana, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, datováno 7. května, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/20. František Palacký konstatoval v dopise manželce z 5. dubna 1837, že toto místo míjel jejich spěšný vůz v noci. Kořalka 2003, s. 179.
185 Josef Vojtěch Hellich, Florencie – kaple Brancacci v kostele Santa Marie del Carmine, Náčrtník – studie z Itálie, Německa, Čech, kresba tužkou, kolorováno, na papíře, 219 x 278 mm, datováno 13. května 1839, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20 544.
186 Josef Vojtěch Hellich, Florencie – Museo Bargello, kresba tužkou, na papíře, 274 x 210 mm, datováno 13. května 1839, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21379.
187 Josef Vojtěch Hellich, Karmelitáni, Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/20.
188 Dyk 1950–1956, s. 51.

↑ Obr. 23 / Josef Vojtěch Hellich, Karmelitáni, Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 108 x 140 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9370/20

více ve slavném kartuziánském klášteře blízko Pavie, kde se nachází opravdové muzeum uměleckých děl malířství, sochařství, dokonce architektury. Je to zajisté jeden z nejzajímavějších kostelů v celé Itálii." Dále uvádí: „*Když jsem 22. přijel do Milána, má první návštěva patřila proslulému Dómu.*" V dopise matce nazývá milánský dóm divem světa. Píše, že celý kostel je vystavěn z bílého mramoru, září na slunci jako sníh a zdobí jej tři tisíce soch uvnitř i venku. Z kupole je možné pozorovat švýcarské Alpy i Apeniny.[189]

Rittersbergovi dále popisuje, že „*ve čtvrti Brera byla právě umělecká výstava, spěchal jsem na ni s velkou zvědavostí, abych spatřil velké výkony, ale zdá se, že Miláňané vidí vrchol umění v portrétní malbě, viděl jsem mnoho obrazů krajin, žánrové obrazy, mezi nimi Hayez a veduta Piazza del Duomo od Angella Inganniho z Brescie. Byla zde poměrně nouze o historickou malbu. Staří mistři byli obklopeni bezvýznamnými předměty… Zasnoubení Panny Marie od Raffaela bylo zcela zamaskováno obyčejným akvarelem… Ambrosiana nabízí vskutku mnoho krásného. Karton od Rafaela je nádherný... Není žádný druhý takový v Itálii.*"[190]

Milán opustil 26. května a jeho cesta vedla kolem Lago Maggiore, Domodosolly, Simplonským průsmykem až do „*malého, ale prosperujícího městečka Brig*". Závěr Hellichova cestování přes francouzské území reflektujeme díky dopisu Františku Palackému z 18. července 1839. Hellich zde kladl zvláštní důraz na popis průsmyku Simplon, který považoval za technicky i esteticky pozoruhodné dílo hodné antické tradice. Přestože upozorňoval na nebezpečí cesty, zdůrazňoval, že krása krajiny tyto obtíže překrývá. V nedatovaném listě matce z Paříže 1839 dodává: „*Měl jsem štěstí, protože jsem cestoval ve dne v noci a měl jsem velmi krásné počasí. Noc strávil jsem ve vozu a tak jsem viděl jasně v měsíčním světle hory jako přízraky...*"[191] Z Brigu se vydal kolem Mont Blancu, který míjel po své levici, směrem k Ženevskému jezeru „*podobajícímu* se *moři*". Do Ženevy dorazil 28. května a zůstal zde jeden den. Poslední studie, kterou identifikujeme v Hellichově kresebném díle, dokumentující jeho cestu z Říma do Paříže, pochází ze Ženevy a nese datum 29. května 1839. Zobrazuje město při pohledu z jihu tak, jak sem Hellich skutečně přicestoval. Není zde zachyceno Ženevské jezero. Svůj pohled upřel na architekturu, zaujaly jej vysoké štíhlé věže ženevských kostelů. Jistě si skicoval i jezero, dochovala se ale pouze kresba, kde zachyceno není. Pokračoval savojskou poštou průsmykem Sant Laurent na hranice a 31. května dorazil do Dijonu, kde „*nenalezl nic, co by ho zajímalo*".[192] V dopise Palackému pozitivně hodnotil infrastrukturu Francie, zejména kvalitu hostinců a vstřícnost místního obyvatelstva, méně pozitivně vnímal industrializaci země.[193] Závěrem vyzdvihl efektivitu francouzské poštovní služby. Příjezd do Paříže popsal nadšenými slovy: „*Náš poštovní vůz, jako okřídlený Pegas, dovezl mě 2. června do Paříže.*" Pozitivně zhodnotil, že toto mimořádně rozsáhlé a kulturně bohaté město se soustředí na kvalitu veřejných institucí a na jejich dostupnost pro cizince.[194]

189 Dyk 1950–1956, s. 52.
190 Koncept dopisu Hellicha Rittersbergovi ze dne 6. června 1839, Paříž, ANG, fond Josef Vojtěch Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
191 Dyk 1950–1956, s. 52.
192 Dyk 1950–1956, s. 53.
193 Hellich Palackému, 18. července 1839, Paříž, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235). – Palacký obdržel Hellichův dopis v Praze 2. srpna 1837. Kořalka 2003, s. 253.
194 Idem.

↑ Obr. 24 / Josef Vojtěch Hellich, Červencový sloup na náměstí Place de la Bastille v Paříži, kresba tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 137 x 212 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9528/30

Paříž

Hellich v Paříži neztrácel čas. Podle zápisků z náčrtníku si opatřil německy psanou mapu pařížských bulvárů a ubytoval se v hostinci. Dva dny marně sháněl byt. Udělal si také jasnou představu o tom, kdo z jeho známých se v Paříži v té době nacházel. Plánoval se například sejít se sochařem Franzem Bauerem, se kterým v Římě zakládal na počátku roku 1837 Kompoziční spolek. Zajímala ho rovněž osobnost sochaře Franze Höglera, který v letech 1836 až 1838 pobýval v Paříži a vystavoval na pařížském Salonu.[195] I v Paříži čekaly Hellicha existenční potíže. Měl si sice vyzvednout peníze v Římě u hraběte Amadiho, ale úředník v pokladně neměl požadovanou sumu šest set florénů. Obdržel pouze část a nyní v Paříži, kde bylo vše o polovinu dražší než v Itálii, musel prodat několik zlatých mincí.[196]

Již v Itálii Hellich s oblibou skicoval architekturu. Tento typ kreseb zastupuje v Paříži studie *Červencového sloupu* na náměstí Place de la Bastille **(obr. 24)**. V době, kdy zde Hellich pobýval, se jednalo o nově zbudovaný památník, který upomínal na červencovou revoluci v roce 1830. Ta vedla k pádu Karla X. a nastolení konstituční monarchie v čele s Ludvíkem Filipem. Sloup byl vztyčen v roce 1839 a slavnostně odhalen roku 1840. Je proto velmi zajímavé, že Hellich zachytil památník v létě roku 1839 – tedy v podobě, která nebyla ještě definitivní. Nejednalo se ve své podstatě ani o sloup, ale o hranol, který se směrem vzhůru zužoval, aby byl na svém vrcholu korunován lucernou. Konečná podoba sloupu odkazuje na Trajánův sloup v Římě. Se svým provizorním předchůdcem, který zachytil Hellich, sdílel pouze sokl v podobě krychle zdobené bronzovými medailony.[197]

Hellich byl častým návštěvníkem pařížských muzeí a galerií, jak to avizoval v dopisech Rittersbergovi z počátku roku 1839. Jeho kresebné studie z Louvru zachycují Raffaelova *Archanděla Michaela*, kde si na reversu napsal barvy použité v originále **(obr. 25)**,[198] dále *Navštívení* od Domenica Ghirlandaia z 25. června 1839

195 Hellich si na jednu stránku náčrtníku z Muzea literatury (inv. č. IK 9370) poznamenal jména různých lidí a jejich adresy.
196 Dyk 1950–1956, s. 54.
197 Josef Vojtěch Hellich, Červencový sloup na náměstí Place de la Bastille v Paříži, kresba tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 137 x 212 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9528/30.
198 Josef Vojtěch Hellich, Archanděl Michael – Raffael podle, kresba tužkou, na papíře, na reversu datováno Paris im Juny 1839, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21977.

↑ Obr. 25 / Josef Vojtěch Hellich, Archanděl Michael – podle Raffaela, kresba tužkou, na papíře, na reversu datováno Paris im Juny 1839, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21977

↑ Obr. 26 / Josef Vojtěch Hellich, Louka u Saint Denis, Náčrtník, kresba tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 137 x 212 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9528/32

↑ Obr. 27 /Josef Vojtěch Hellich, Montmartre, Náčrtník, kresba tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 137 x 212 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9528/31

(Hellich uvádí jako autora Rudolfa Ghirlandaia).[199] V náčrtníku se také objevuje seznam italských renesančních malířů, sochařů a architektů ve francouzštině.[200] Z dopisu matce z 27. června 1839 také víme, že v Louvru po dobu jednoho měsíce kopíroval Raffaelovu *Madonnu di Velo*.[201]

Malíř podnikal výlety i za město. V jeho náčrtníku se nalézá louka u Saint Denis **(obr. 26)**, tehdy předměstí Paříže.[202] Zachytil rovněž velice zajímavou podobu Montmartru, kde v této době stál jeden větrný mlýn a kolem dokola se rozprostírala nedotčená příroda **(obr. 27)**.[203] Mimo prameny vizuální povahy registrujeme, že věnoval také zvláštní pozornost zámku Versailles, který v červencovém dopise Františku Palackému interpretoval jako monumentální národní projekt. Oceňoval, že umění sloužilo coby prostředek historické reprezentace francouzského státu, zejména prostřednictvím portrétů panovníků a zobrazení významných událostí. Zároveň vyzdvihoval uměleckou kvalitu děl i úroveň interiérové výzdoby.[204]

Dvacátého čtvrtého června vyslal Rittersberg Hellichovi do Paříže psaní, aby jej informoval, že o dva dny dříve dorazila jeho bedna s věcmi, kterou si za asi-

199 Josef Vojtěch Hellich, Navštívení – Domenico Ghirlandaio podle (Hellich jako Rudolfo Ghirlandaio), Náčrtník – studie z Itálie, Německa, Čech, kresba tužkou, na papíře, 219 x 278 mm, datováno 25. Juny, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20544.

200 Josef Vojtěch Hellich, Seznam italských renesančních malířů, sochařů a architektů ve francouzštině, Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 160 x 190 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20551/3.

201 Dyk 1950–1956, s. 55.

202 Josef Vojtěch Hellich, Louka u Saint Denis, Náčrtník, kresba tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 137 x 212 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9528/32.

203 Josef Vojtěch Hellich, Montmartre, Náčrtník, kresba tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 137 x 212 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9528/31.

204 Hellich Palackému,18. července 1839, Paříž, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).

stence pana Palackého převzala Hellichova matka. Ironicky dodává, že nebýt známostí, vydání bedny by netrvalo dvě hodiny, nýbrž několik týdnů. Matce v dopise z 1. července 1839 píše, že v bedně nenalezne nic pěkného – samé hadry a cucky, staré nádobí, ale že tyto věci jsou pro něj spojeny s tisíci vzpomínkami, a proto prosí matku, aby je zachovala.[205] Také Palačtí na zásilku netrpělivě čekali, protože Palacký se v dopise manželce ze dne 19. června 1839 svěřuje, že Hellichova zásilka ještě nedorazila.[206] Rittersberg dále Hellichovi sděluje, že směnku na devět set šedesát dva franků adresovanou na bankovní dům *Eichthal und Sohn* si má vyzvednout u pana vyslance hraběte Apponyho.[207] Hellicha informuje, že paní Terezie byla krátce na návštěvě u svého otce v Lobkovicích a nyní se chystá na šest týdnů do Františkových Lázní. Smutně konstatuje: *„Bohužel se obávám, že její úplné uzdravení je zbožným přáním. Pravděpodobně zůstane zachována ještě více let, třebaže trpící."* Dle Hellichova přání uveřejní Rittersberg list od Friedricha Overbecka v *Bohemii*.[208] Poslední dochovaný Hellichův dopis z Paříže je určen Františku Palackému – mimo jiné v něm vzpomíná na společně strávené chvíle v Itálii, na sbírání fialek u vily Doria Pamphili a drobných zvonků v Camaldoli.[209]

Londýn

Citovaný dopis Palackému uzavírá Hellich informací o plánované další cestě do Berlína a dále do Nizozemska a Porýní. Svůj odjezd z Paříže připravoval na 15. srpna 1839. Proto je poněkud zarážející, že dalším Hellichovým cílem se stal Londýn, který nebyl v původní plánu studijní cesty, na niž dostal finanční příspěvek od Společnosti vlasteneckých přátel umění. Přesto cestu do Anglie zamýšlel, aniž se o ni komukoliv zmínil. To víme z dopisu matce z 14. srpna 1839: *„Vidíte, milá matko, že jsem změnil svůj pobyt. Ještě 8. srpna nevěděl jsem jistě, zda do Anglie pojedu či nikoli, neboť bylo mnoho překážek. Ty byly všechny dne 10. překonány…"* Matce líčí, že mu cestu trvala čtyřicet jedna hodin. Jel z Paříže do Callais a odtud parníkem do Londýna. Původně plánoval, že se zde zdrží tři dny, ale nakonec zůstal deset dní. Viděl například Raffaelovy kartony, které byly vystaveny v Královském paláci, respektive v Hampton Court Palace, kde tyto práce visely od roku 1699 a od roku 1838 byly přístupné veřejnosti.[210] Z Londýna se 15. srpna 1839 ozval také Františku Palackému: *„Bude pro Vás asi trochu překvapivé, že jsem v Londýně. V zemi, kde umění nevzkvétá. Důvodem, který mě sem přivedl, nebylo ani anglické umění, ale jak je Vám známo, krásy starověkého Řecka a Itálie. Mám také to štěstí, že jsem byl během několika dnů svého pobytu zde velmi odměněn, neboť jsem viděl krásný vlys z Parthenonu z dílny Feidiáse a mnoho dalšího."*[211] Co přesně zahrnovalo to mnoho dalšího, nevíme. Kresba náhrobků sira Edmunda Thorpa a jeho manželky z kostela v Ashwellthorpe a náhrobku Eduarda, Černého prince z katedrály v Canterburry, která se dochovala v Národní galerii,[212] se zcela jistě neodvolává na konkrétní předlohy *in situ*. Jde o Hellichovu interpretaci dvou konkrétních soudobých grafik. Dokazuje ovšem

205 Dyk 1950–1956, s. 56.
206 Kořalka 2003, s. 244.
207 Rudolf hrabě Apponyi (1812–1876) byl rakouský a rakousko-uherský diplomat z uherského rodu Apponyiů. Od mládí působil v diplomatických službách, později proslul jako dlouholetý velvyslanec ve Spojeném království (1856–1871), svou kariéru zakončil jako velvyslanec ve Francii (1871–1876). Byl rytířem Řádu zlatého rouna.
208 *Bohemia* byl německy psaný časopis a později deník vydávaný v Praze od roku 1828, který vznikl jako kulturní příloha *Prager Zeitung* a v průběhu 19. století se proměnil ve významný politický list, reprezentující zejména německé liberální prostředí v Čechách. – Rittersberg Hellichovi, 24. června 1839, Praha, ANG, kart. 17, inv. č. 4288.
209 Hellich Palackému, 18. července 1839, Paříž, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).
210 Dyk 1950–1956, s. 56–57.
211 Hellich Palackému, 15. srpna 1839, Londýn, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).
212 Josef Vojtěch Hellich, Náhrobky sira Edmunda de Thorpe a jeho manželky z kostela v Ashwellthorpe a náhrobek prince Edvarda Černého v katedrále v Canterburry, kresba tužkou, na pauzovacím papíře, 220 x 334 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21424.

↑ Obr. 28 / Josef Vojtěch Hellich, Zámek Marseburg na Rýně, Náčrtník – studie z Itálie, Německa, Čech, kresba tužkou, na papíře, 219 x 278 mm, datováno 28 August, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20544

Hellichův zájem o anglickou kulturu a historii, o které se s mírnou skepsí zmínil ve výše citovaném dopisu Palackému.

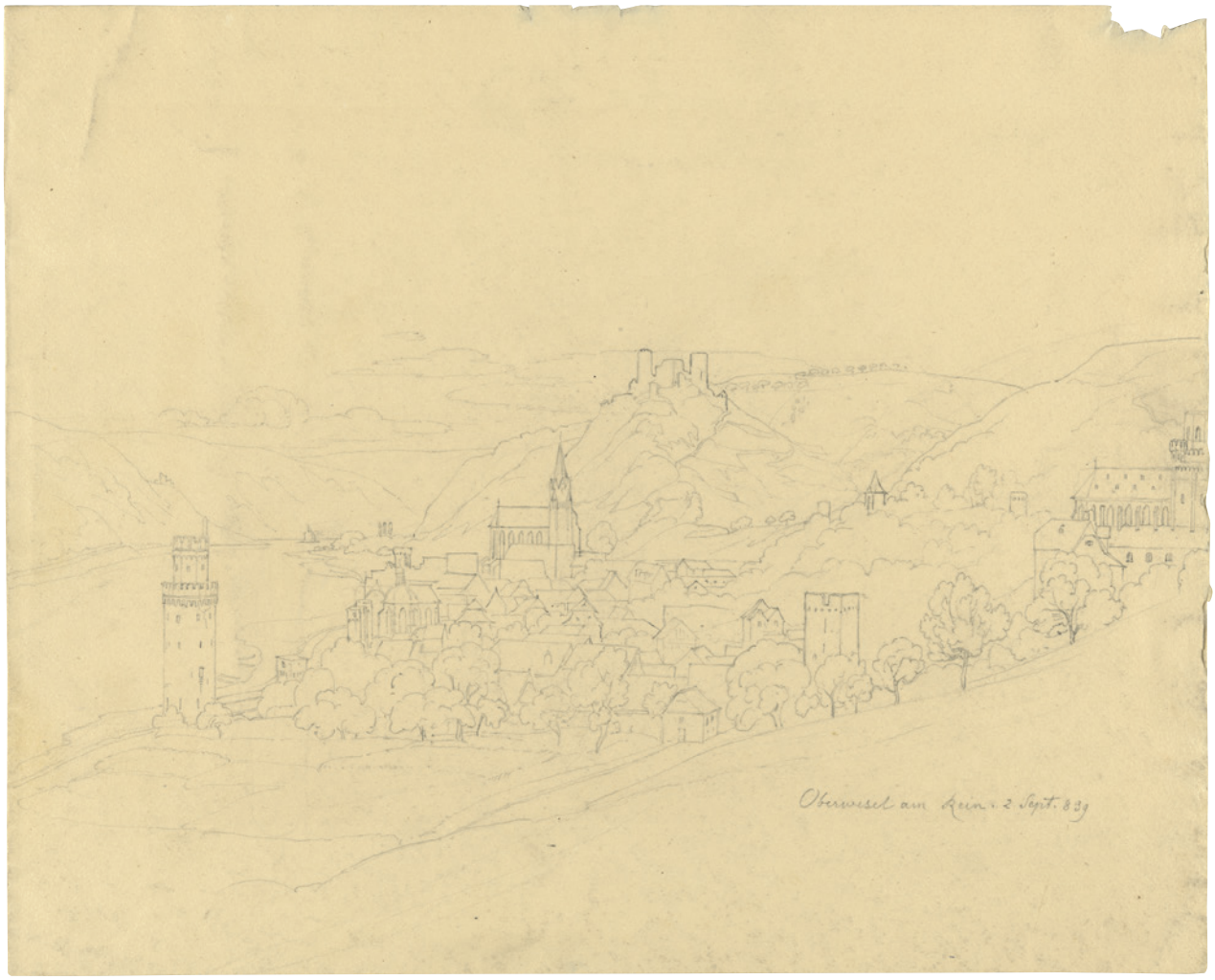
Poslední dopis od Palackého Hellichovi do ciziny nese datum 26. srpna. Palacký reaguje na korespondenci svého přítele z Paříže a Londýna, přičemž s uznáním reflektuje jeho pobyt v těchto metropolích a hodnotu londýnské zkušenosti: *„To, že jste navštívil i Londýn, mě sice překvapilo, avšak zcela to schvaluji, i kdyby tam nebylo co vidět z děl Feidiových či Raffaelových, neboť už samotný velkolepý život lidu, jaký se tam rozvíjí, si zaslouží, aby byl poznán. Zda se tam někdy dostanu i já, musím pochybovat, jakkoli to zůstává mým přáním.“*[213]

Německo

Jak přesně si Hellich představoval svoji cestu zpět do kontinentální Evropy, víme na základě londýnského dopisu matce. Plánoval, že pojede lodí do belgického Ostende, odtud do Antverp, Kolína nad Rýnem, po Rýně až do Mohuče a přes Frankfurt do Berlína, Drážďan a přes Teplice do Prahy.[214]

Hellichovo putování Německem zachycuje dopis matce z 30. srpna 1839 z Oberwesel na Rýnu. Z Ostende vyrazil železnicí do Bruselu, pokračoval přes Lutych a Cáchy do Kolína nad Rýnem, kde strávil tři dny: *„V tomto krásném starém městě jsem byl dokonale šťastný… hlavně proto, že jsem byl přijat přátelskými a počestnými lidmi, kteří mě velmi vyznamenávají.“* Rozhodl se proto cestu Porýním vykonat pěšky. Matce nadšeně píše: *„Nemohu ani říct, jak krásné jsou krajiny podél Rýna, mám dojem, že procházím zahradami. Na vrších tyčí se staré rytířské zámky s vysokými věžemi.“* Tomuto popisu odpovídají i studie, které si pořídil během cesty. První datovaná kresba z 23. srpna 1839 ukazuje ruiny hradu Gogsberg (?).[215] O pět dní později si naskicoval vedutu hradu na kopci s okolní zalesněnou krajinou a vesnicí vpravo dole, která je nazvaná Marseburg na Rýnu **(obr. 28)**.[216] Obě citované lokality dnes nelze přesně dohledat. První místo, které jsme schopni přesně identifikovat, se nazývá Andernach na Rýnu (Andernach am Rhein), 50 km jižně od

213 Palacký Hellichovi, 26. srpna 1839, Praha, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).
214 Dyk, s. 56–57.
215 Josef Vojtěch Hellich, Ruiny hradu Gogsberg (?), Náčrtník – studie z Itálie, Německa, Čech, kresba tužkou, na papíře, 219 x 278 mm, datováno *23 August*, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20544.
216 Josef Vojtěch Hellich, Zámek Marseburg na Rýně, Náčrtník – studie z Itálie, Německa, Čech, kresba tužkou, na papíře, 219 x 278 mm, datováno *28 August*, Praha, Národní galerie, inv. č. K 20544.

↑ Obr. 29 / Josef Vojtěch Hellich, Oberwesel na Rýně, kresba tužkou, na papíře, 230 x 285 mm, datováno 2 Sept 839, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21387

Bonnu, kde si Hellich zakreslil obrannou věž města z 15. století.[217] Druhého září se posunul o 65 km jižněji a dorazil do městečka Oberwesel na Rýnu (Oberwesel am Rhein), jehož vedutu si naskicoval **(obr. 29)**.[218] Zaujal jej rovněž gotický interiér místního farního kostela.[219] Poslední kresbu, již lze s určitou opatrností zařadit k Hellichově cestě Německem zpět domů, je kresba kovaných renesančních dveří a ostění v Altenburgu, 125 km západně od Drážďan, který dle předchozí korespondence plánoval navštívit.[220] Podle líčení matce měl Hellich nachodit denně dvě až tři míle. Došel až do Mohuče. Odtud odjel do Frankfurtu nad Mohanem, dále do Eisenachu a do Berlína, kde strávil šest dní. Poslední list rodině zaslal 10. září 1839 a uvedl, že navštívil Wartburg. Dne 21. září 1839 překročil hraniční přechod Petřkovice (Peterswald) a téměř po třech letech v cizině se vrátil do Čech.[221]

Hellich jako kustod Vlastenského muzea

Po svém návratu do Čech se Hellich i nadále stýkal s oběma korespondenty, s nimiž si nejvíce – pokud pomineme dopisy matce – dopisoval z Říma. Z 1. října 1840 se dochoval jediný český psaný list Rittersberga Hellichovi, ve kterém ho zve 3. října na vinici

217 Josef Vojtěch Hellich, Andernach na Rýně, Náčrtník, kresba tužkou, na papíře, 209 x 194 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21388.

218 Josef Vojtěch Hellich, Oberwesel na Rýně, kresba tužkou, na papíře, 230 x 285 mm, datováno *Oberwesel am Rein 2 Sept 1839*, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21387.

219 Josef Vojtěch Hellich, Interiér farního kostela v Oberwesel na Rýně, kresba tužkou, na papíře, 279 x 319 mm, nápis *Pfarkirche zu Oberwesel am Rein*, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21389.

220 Josef Vojtěch Hellich, Altenburg – kresba dveří a ostění, Skicák, kresba tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 195 x 120 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9371/42.

221 Dyk 1950–1956, s. 57.

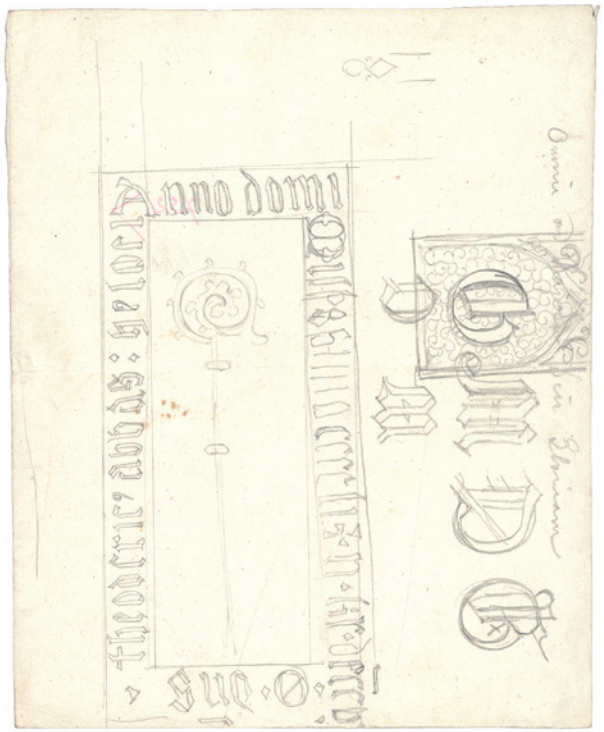

↑ Obr. 30 / Josef Vojtěch Hellich, Pohled na zámek v Českém Krumlově, 1844, kresba perem, na nažloutlém papíře, 235 x 377 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21435

dr. Měchury (?): *„Přiteličku mily! Jestli že se Jim libi, se mnou, dle onendejšího přislibení, v sobotu dne 3. října na vinici P. Dro [Miekuri?] jecti, tak Jich budu u mě, okolo třeti hodiny očekavat. Pan Palacki pojede s nami.“*[222] Jak vidno, pánové navázali tam, kde v Římě skončili – v Římě chodili nejradši k Sabinám, v Praze na vinici tchána Františka Palackého. Přátelský vztah mezi Hellichem a Palackým nakonec vedl k jejich spolupráci ve Vlastenském muzeu. Hellich přistoupil na Palackého přemlouvání a 8. prosince 1841 nastoupil jako kustod prehistorických a historických sbírek. Sbírky měl třídit, udržovat, konzervovat a dokumentovat pomocí kreseb. Daroval Muzeu svou sbírku starožitností, které získal z etruských hrobů u Corneta a z vykopávek Herkulanea. V Čechách provedl první terénní archeologické výzkumy u Poběžovic a Skalska. Jak píše Karel Sklenář, stal se naším prvním profesionálním archeologem. V letních měsících pak putoval po Čechách, kde zachycoval hrady, zámky, kostely a jejich vybavení.[223]

Tuto Hellichovu životní etapu dokumentuje dopis Palackého manželce z 18. září 1842, kde Terezii informuje, že Hellich teď pojede na dva týdny na Táborsko a Českobudějovicko studovat pamětihodnosti[224] nebo Hellichův dopis Palackému z Českého Krumlova ze září 1844, kde Hellich informuje Palackého o změně svých cestovních plánů a vysvětluje, že kvůli organizačnímu nedorozumění nebude schopen dorazit do Prahy v původně stanoveném termínu 2. října, nýbrž až 5. nebo 6. října. Vyjadřuje přitom upřímnou lítost nad tím, že zmešká osobní setkání s Palackým i paní Terezií a nebude moci projednat důležité otázky týkající se muzejního výboru. Svou nynější studijní cestu reflektuje jako významně poučnou, zejména díky proměně vlastního kritického vnímání historických památek. Zdůrazňuje, že si z pobytu odváží cenné materiály, jež budou užitečné pro jeho další odbornou práci.[225] Mezi tyto materiály patřila například veduta zámku v Českém

222 Rittersberg Helichovi, 1. října 1840, Praha, ANG, fond Josef Hellich, kart. 17, inv. č. 4288.
223 Karel Sklenář, Představy nového jednatele se naplňují, in: *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, Praha / Litomyšl 2001, s. 163–165.
224 Kořalka 2003, s. 289.
225 Hellich Palackému, 29. září 1844, Český Krumlov, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).

↑ Obr. 31 / Josef Vojtěch Hellich, Náhrobek zlatokorunského opata Dětřicha, kresba tužkou, na ručním papíře, 220 x 177 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9752

Krumlově s přilehlými kláštery a kostelem sv. Jošta **(obr. 30)**,[226] z něhož pochází i Hellichova kresba sakramentáře.[227] V minoritském klášteře v Českém Krumlově nakreslil 25. září podobu tordovaného sloupu a obraz *Madony s dítětem*,[228] jež se ve své ikonografii odvolává na *Madonu z Vyššího Brodu*, kterou si Hellich nakreslí o jedenáct let později. Při svém pobytu v roce 1844 zavítal rovněž do bývalého cisterciáckého kláštera ve Zlaté Koruně, kde v chrámu Nanebevzetí Panny Marie naskicoval tři náhrobky zdejších opatů Arnolda, Arnošta a Dětřicha z 14. a 15. století **(obr. 31)**.[229] Posléze se vypravil i do cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě, kde jej zaujaly portály do sakristie a do kaple[230] a křížová chodba.[231] Hellichovo psaní Palackému končí konstatováním, že v daném roce již nebude podnikat další cesty, ale zaměří se na práci v Muzeu, zvláště na dokončení katalogu starožitností a konzervaci sbírkových předmětů.

Přátelství Františka Palackého a Josefa Vojtěcha Hellicha je doloženo také sérií portrétů, které malíř pro svého přítele nakreslil či namaloval. Chronologicky nejstarší malbu v technice tuše na papíře (en grisaille) máme doloženou k roku 1843 – v srpnu docházel Hellich k Palackým do bytu, aby si přítele naskicoval, jak o tom psal Palacký 2. srpna své ženě do lázní v Gmundenu: *„Hellich teď bude ke mně přicházet častěji, protože dnes začal kreslit můj portrét. Obchodník s uměním Hofmann na to spěchal, aby se to mohlo dát ve Vídni překreslit na kámen. Nemohu přirozeně ještě vědět, jak se to povede, ale doufám, že co nejlépe.“* A 8. srpna Palacký manželce oznamuje: *„Hellich dokončil můj portrét a všichni, kteří ho viděli, říkají, že je velmi dobrý; sám si myslím, že je jeho kresba výstižná; zda je zcela věrná, musí posoudit jiní. Bude poslána do Vídně k litografování, takže ji hned tak brzo neuvidíš.“*[232] Ve Vídni byla Hellichova tušová malba litografována Josefem Kriehuberem a rozmnožena v tiskárně Josefa Höfelicha. Tento nejrozšířenější grafický portrét Františka Palackého jej zobrazuje od kolen, sedícího na gauči, v rozepnutém fraku, pod levou rukou s naznačenými knihami **(obr. 32)**.[233] Původní Hellichova předloha v technice tuše se v rodině dochovala dodnes. Je k vidění na zámku v Malči.

226 Josef Vojtěch Hellich, Pohled na zámek v Českém Krumlově, 1844, kresba perem, na nažloutlém papíře, 235 x 377 mm, nápis *Böhm. Krummau / in Sept. 1844*, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21435.

227 Josef Vojtěch Hellich, Sakramentář z kostela v Českém Krumlově, 1844, kresba perem, lavírováno, na papíře, 480 x 330 mm, nápis *Sakramentshäuschen in der Stadtkirche / zu Krummau Sept. 1844*, Praha, Národní galerie, inv. č. 21701.

228 Josef Vojtěch Hellich, Madona s dítětem – podle obrazu z minoritského kláštera v Českém Krumlově, akvarel, podkresba tužkou, na papíře, nápis *In der Kapelle… / im Minoritenkloster / Krumau*., Praha, Národní galerie, inv. č. K 21278.

229 Josef Vojtěch Hellich, Náhrobek zlatokorunského opata Arnolda, kresba tužkou, na papíře, 200 x 125 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9750. – Josef Vojtěch Hellich, Náhrobek opata Arnošta, kresba tužkou, na papíře, 262 x 150 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9751. – Josef Vojtěch Hellich, Náhrobek zlatokorunského opata Dětřicha, kresba tužkou, na ručním papíře, 220 x 177 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 9752.

230 Josef Vojtěch Hellich, Portál do sakristie a boční portál do kaple v klášterním kostele ve Vyšším Brodě, Tordovaný sloup v minoritském klášteře v Českém Krumlově, 1844, kresba tužkou, na papíře, 242 x 381 mm, datováno 25 Septemb. 844 / , Praha, Národní galerie, inv. č. K 21572.

231 Josef Vojtěch Hellich, Křížová chodba v klášteře ve Vyšším Brodě, 1855, kresba tužkou, lavírovaná sépií, na nahnědlém papíře, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21816.

232 Citováno podle Lubomír Sršeň, František Palacký, in: Malované závěsné portréty, sv. II., Praha 2021, s. 416–417, kat. č. 251.

233 Josef Vojtěch Hellich (kreslil), Josef Kriehuber (litografoval), Josef Höfelich (tiskl), František Palacký, 1843, litografie černobílá, 455 x 310 mm, Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2–107971.

↑ Obr. 32 / Josef Vojtěch Hellich (kreslil), Josef Kriehuber (litografoval), Josef Höfelich (tiskl), František Palacký, 1843, litografie černobílá, 455 x 310 mm, Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2–107971

↑ Obr. 33 / Josef Vojtěch Hellich, František Palacký, 1846, olejomalba na plátně, 82,3 x 69 cm (s rámem), Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2-11801

O tři roky později namaloval Hellich olejový portrét Františka Palackého **(obr. 33)**.[234] V tomto případě Palacký Hellichovi modelem neseděl. O připravovaném obraze s největší pravděpodobností nevěděl. Předpokládáme, že se mělo jednat o překvapení a o dar pro Muzeum. Při práci na olejové podobizně využil malíř litografii z roku 1843, ale výslednou kompozici trochu upravil. Omezil se na poprsí, které pozměnil tím, že zapnul původně rozepnutý frak. Jak píše Lubomír Sršeň: *„Obličeji ponechal stejný výraz citlivého, romanticky nadšeného, ale pevného a sebevědomého člověka. Zachoval tak dalším generacím lidsky působivou představu o Palackém v nejlepších letech, dříve než se z něho stal autoritativní a uctívaný Otec*

234 Josef Vojtěch Hellich, František Palacký, 1846, olejomalba na plátně, 82,3 x 69 cm (s rámem), na rubu plátna nápis: *Böh. Historiograph / Franz Palazky / gemalt 1846 in Prag / von J. Hellich*, Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2-11801.

národa." Na počátku roku 1847 ovšem Hellich z Muzea nečekaně odešel. Desátého února podal chvatnou výpověď, aniž by předal svěřené sbírky. Palackého portrét zůstal v majetku Hellichovy rodiny, do Muzea již předán nebyl. Do jeho sbírek se dostal až v roce 1912, kdy jej MUDr. Bohuslav Hellich, malířův synovec, Muzeu daroval.[235]

Hellichův odchod z Muzea a rok ve Vídni

Hellichův nečekaný odchod z Muzea měl několik příčin. Zaprvé byl ze strany Akademie vedené Němcem Christianem Rubenem a Společnosti vlasteneckých přátel umění vystaven ponižující šikaně. Za druhé jej práce v Muzeu a časté cestování odváděly od jeho malířské práce. V dopise Palackému 11. února ke své výpovědi píše: *„Rád bych Vám přiložený dopis ohledně mého propuštění předal osobně do rukou, neboť je to pro mě skutečně bolestný krok, ale můj malý Vinzenz leží s tyfem, a tak Vás nemohu navštívit dříve, než se z nemoci uzdraví."*[236] V dopise příteli přiznává, že jde o pro něj nepříjemné rozhodnutí. S Muzeem byl spjat pět let a jistě se za tu dobu mnohému naučil a poznal. Na začátku února 1847 ovšem vyhodnotil, že pro jeho kariéru bude nejlepší odchod do Vídně. V Praze ještě usiloval o zveřejnění své kresby *Čeští vladaři*. Palackému zaslal návrh a prosil jej o posouzení. Kresba byla skutečně o rok později vytištěna v litografické dílně Františka Šíra. V revolučním roce 1848 tak posloužila jako připomínka slavné české historie a reagovala na vlnu českého národního obrození a vlastenectví.[237] Na tento tisk navázal v roce 1849 kresbou *Vidění v chrámu svatého Víta*, kde jsou čeští panovníci vyobrazeni v průvodu vedeném sv. Cyrilem a sv. Metodějem.

Hellichova finanční situace nebyla v této době podle dochované korespondence dobrá. V dopise z Vídně z 1. května 1849 informuje Palackého, že již 23. března tohoto roku předložil Josefu hraběti Thun-Hohensteinovi, prezidentu Muzea, žádost o odkup sbírky svých kreseb českých starožitností, které pro Muzeum realizoval. Zdůrazňuje, že tato sbírka vznikla především díky Palackého podpoře, a apeluje na jeho vliv, přičemž argumentuje jedinečností svého sběratelského úsilí, uskutečněného za omezených finančních prostředků. Poměrně neskromně konstatuje, že *„… jsem přesvědčen, že Vlastenecké museum jen stěží najde někoho, kdo by s tak skromnými prostředky a nezbytnou láskou a obětavostí takové materiály získal"*.[238] Ujišťuje Palackého o zachovalosti a integritě sbírky a informuje jej o své další odborné činnosti, včetně plánované archeologické práce a cest po Čechách pro dvorního radu barona Hügela.[239]

Svou tíživou finanční situaci se ve Vídni snažil vyřešit dokončením oltáře *Sv. Lukáše malujícího Pannu Marii* – celkem 7 obrazů – pro Týnský chrám. Pro nakladatele Raucha vytvořil grafiky z českých dějin, respektive *Seskupení českých dějepisců*, *Příchod Čechův*, *Volba Krokova*, *Libušin soud*, *Čestmír a Vlaslav*, *Záboj a Slavoj*, *Svatopluk a jeho synové*, *Ludmila*. Do kostela sv. Apolináře v Sadské

235 Sršeň 2021, s. 417.
236 Hellich Palackému, 11. února 1847, Praha, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).
237 V Národní galerii se dochovaly dvě kresby této tematiky. První lze vnímat jako Hellichovo primo pensiero: Josef Vojtěch Hellich, Čeští vladaři od Přemysla až po Ferdinanda V., kresba perem, lavírováno, na papíře, 475 x 630 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K 22076. – Druhá kresba již má definitivní podobu: Josef Vojtěch Hellich, Čeští vladaři od Přemysla až po Ferdinanda V., kresba tuší, lavírováno, na papíře, 529 x 725 mm, Praha, Národní galerie, inv. č. K22077.
238 Hellich Palackému, 1. května 1847, Vídeň, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).
239 Pro Karla Alexandra Anselma, barona Hügela měl vytvořit tabulku obsahující české památky od nejstarších dob do sedmnáctého století pod názvem *Architekturdenkmale in Böhmen von der ältesten Zeit bis in das siebzehnte Jahrhundert* (Architektonické památky v Čechách od nejstarších dob do sedmnáctého století). Události roku 1848 ale způsobily, že tuto práci ani nezačal. Hügel, Carl Alexander Anselm Freiherr von - Person - Encyclopedia of Austrian Science and Innovation, vyhledáno 15. 6. 2026.

u Poděbrad navrhl hlavní oltářní obraz.[240] Posléze jej namaloval v oleji. V kostele visí dodnes.

Palacký reagoval na Hellichův dopis o deset dní později. Tento poslední písemný pramen, který máme k dispozici, bohužel nevyznívá úplně příznivě. Palacký v něm lituje, že neměl příležitost se s Hellichem setkat a pohovořit si s ním osobně. Na Hellichovu žádost týkající se kreseb reaguje následujícími slovy: *„Pokud jde o Vámi Muzeu k zakoupení nabídnuté sbírky kreseb, baron von Neipperg již na zasedání výboru dne 26. března převzal úkol se s Vámi v této věci dohodnout. Z Vašeho posledního dopisu však vidím, že tak dosud neučinil. Domníval jsem se tedy, že jsem této záležitosti ušetřen, která – musím přiznat – mi osobně není nikterak příjemná. Nemohu Vám zatajit, že Váš návrh, aby Muzeum odkoupilo kresby pořízené pro archeologický výbor, vyvolal mezi členy výboru značnou nelibost. Kdybyste byl tyto kresby nejprve odevzdal a teprve poté požádal o odměnu, vše by dopadlo dobře a vzájemná spokojenost by nebyla narušena; nyní se však tvrdí, že jste příležitostí poskytnutých muzeem využil více ve svůj než v jeho prospěch, a slova, která jsem přednesl na Vaši obhajobu, měla jen malý účinek… Vámi požadované absolutorium bylo odloženo do doby Vašeho návratu a komisního předání archeologické sbírky, jak to vyžadují pravidla jednacího řádu…“*[241]

Palacký vyjádřil politování nad nepříznivým vývojem Hellichových záležitostí, které ovšem vnímal jako důsledek rozhodnutí učiněných navzdory dobře míněným doporučením jeho okolí. Informuje Hellicha o zamýšlené cestě do Vídně v období svatodušních svátků, kde hodlá ve dvorské knihovně a státním archivu shromažďovat pramenný materiál pro své další historické bádání. V tomto kontextu zmiňuje i možnost osobního setkání, pokud by se jejich pobyty ve Vídni časově překrývaly. Současně podává informace o činnosti muzejní společnosti, jejíž veřejné zasedání bylo odloženo až do otevření nové budovy plánovaného přibližně na dobu svatováclavských slavností. V závěru upozorňuje na probíhající úpravy interiéru Muzea a organizační zajištění přesunu sbírek, který má být zahájen v červnu a dokončen do října téhož roku.[242]

Hellichův návrat do Prahy

Deset let po prvním setkání v Římě došlo mezi oběma muži k nedorozumění, jež mělo pro Hellicha nepříznivé důsledky. Kresby, na nichž pracoval během svých studijních cest po Čechách, mu Muzeum neproplatilo. K této záležitosti se nedochoval žádný pramenný nebo jiný vizuální doklad. Co ovšem víme, je skutečnost, že se Hellich v roce 1848 vrátil do Prahy a aktivně se zapojil do probíhajících revolučních událostí. Stal se členem Svatováclavského výboru a působil také ve vlasteneckém spolku Slovanská lípa, který propagoval návrh českého národního kroje. Na jeho podobě se Hellich podílel společně s Josefem Mánesem, Jaroslavem Čermákem (1831–1878) a Karlem Javůrkem (1815–1909). Národní stejnokroje navrhl rovněž pro národní gardu.[243] Po neúspěchu revolučního hnutí setrval v Praze a roku 1849 inicioval vznik Jednoty výtvarných umělců, která představovala českou alternativu k aristokratické a německy orientované Společnosti vlasteneckých přátel umění. Sám byl zvolen jejím prvním předsedou. K zakládajícím osobnostem patřili Josef Mánes, Antonín Lhota (1812–1905) a Jan Kroupa (1794–1875). Již v padesátých letech se umělci kvůli narůstajícím názorovým rozdílům rozešli.[244]

240 Josef Vojtěch Hellich, Návrh oltářního obrazu do kostela sv. Apolináře v Sadské, 1847, kresba tužkou, kolorováno, na papíře, 416 x 259 mm, nápis *St. Apollinar. Mart. / Altarbild für die Kirche Sazka Herrschaft Podebrad ausgeführt 1847 in Wien*, Praha, Národní galerie, inv. č. K 21519.

241 Palacký Hellichovi, 10. května 1847, Praha, Literární archiv Muzea literatury, Palacký František (1235).

242 Idem.

243 Josef Vojtěch Hellich, Návrh uniformy Národní gardy, kresba tuší kombinovaná s tužkou, na ručním papíře s vodoznakem, 352 x 215 mm, Praha, Muzeum literatury, inv. č. IK 1494.

244 Jan Novotný, *Slovanská lípa 1848–1849. K dějinám prvního českého politického spolku. Od sjezdu Slovanských lip do zániku spolku*, sv. II., Praha 1976.

Období po potlačení revoluce bylo pro Hellicha i jeho souputníky značně obtížné. Uvažoval dokonce o opětovném návratu na místo muzejního kustoda, čemuž ovšem bránila jeho manželka. Hellich se i nadále okrajově věnoval své archeologické činnosti, když se během cest za výtvarnými zakázkami zajímal o místní památky. Díky blízkým kontaktům s představiteli katolické církve, jimž vyhovovalo jeho pojetí světců na rozdíl od stylově akademizovaných malířů, získával četné zakázky po celých Čechách a u této práce zůstal až do konce svého života.[245]

František Palacký a rozpačitý konec v Muzeu

Také působení Františka Palackého v čele Vlastenského muzea, jež mělo sehrát klíčovou roli v procesu národního obrození, se nakonec uzavíralo poněkud rozpačitě. Ačkoli se Palacký zasloužil o systematizaci muzejní práce i o její vědecké ukotvení, postupně narážel na institucionální i osobní konflikty, zejména v otázkách správy sbírek a kompetencí jednotlivých spolupracovníků. Jeho rostoucí zaneprázdnění politickou a historiografickou činností navíc vedlo k oslabení každodenní angažovanosti v chodu instituce. Tyto okolnosti, spolu s dobovými třenicemi uvnitř vlasteneckého prostředí, vyústily v postupné ochlazení jeho vztahu k Muzeu a v odchod, který lze v jistém smyslu označit za neslavný, neboť neodpovídal významu jeho předchozího přínosu.[246]

Závěr

František Palacký a Josef Vojtěch Hellich – dva muži s rozdílnými charaktery a rozdílnými profesemi, kteří k sobě našli cestu a spřátelili se. Výrazně k tomu přispěla skutečnost, že se jejich přátelství začalo budovat v cizině, kde byli oba do jisté míry odkázáni jeden na druhého. Jejich vzájemná náklonnost se budovala postupně společnými procházkami po římských muzeích a galeriích, antických, středověkých i novověkých pamětihodnostech a při výletech za město po Via Appia, do Frascati nebo Tivoli, které přirozeně provázely diskuze na historická, umělecká a kulturní témata. Důvěra se prohlubovala při společné práci na faksimiliích Bulharského rukopisu či regest papeže Jana VIII., otisku zlaté buly Přemysla Otakara I. nebo při hledání uměleckých bohemik v bazilice sv. Petra a dalších kostelech v Římě. Naplno se rozvinula, když se František Palacký důvěrně svěřoval Hellichovi o svých pocitech ohledně Bartoloměje Kopitara nebo když celá rodina Palackých sdílela s Hellichem v Neapoli společné bydlení. Tyto zkušenosti postupně upevňovaly jejich pouto a proměňovaly je v pevné přátelství, založené na vzájemném respektu a porozumění. Přestože byl jejich přátelský poměr po Hellichově rychlém odchodu z Muzea poněkud oslaben, nezpřetrhal se zcela. Nasvědčuje tomu například skutečnost, že roku 1885 navštívila Hellichovi Marie Červinková-Riegrová, která připravovala publikaci o svém dědečkovi a potřebovala si doplnit a opsat jejich vzájemnou korespondenci. Lze tedy předpokládat, že kontakty mezi oběma rodinami přetrvaly i nadále. Josef Vojtěch Hellich ostatně projevil svému příteli Palackému úctu rovněž účastí na jeho pohřbu v roce 1876.[247]

245 Pavel Šopák, Josef Vojtěch Hellich a náboženská malba. Poznámky k tématu, in: Umění, roč. 44, 1996, s. 540–548.

246 Jiří Štaif, V důstojném vzdoru proti nepřízni doby, in: František Palacký. Život, dílo, mýtus, Praha 2009, s. 199–228.

247 Za čtení a přepis archivních dokumentů děkuji Mgr. Magdaleně Šnorkové a Bc. Gabriele Zálešákové.